

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Editos Kaškevičiūtės,

V kurso, taikomosios jurisprudencijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Teisės aiškinimas bendrųjų teisės principų metodu Lietuvos teismų
praktikoje**

Vadovas: doc. dr. Juozas Galginaitis

Recenzentas: lekt. dr. Arnas Stonys

Vilnius

2017

TURINYS

ĮVADAS	2
1. TEISĖS AIŠKINIMO SAMPRATA IR METODOLOGIJA	7
1. 1. Teisės aiškinimo samprata	8
1. 1. 1. Teisės aiškinimo ir teisinio argumentavimo santykis.....	13
1. 2. Teisės aiškinimo metodologija.....	14
2. BENDRŪJŲ TEISĖS PRINCIPŲ METODAS	21
2. 1. Principo kategorija teisėje	21
2. 2. Principo reikšmė teisės aiškinimo procese.....	24
2. 3. Bendrieji teisės principai.....	27
3. LIETUVOS TEISMŲ JURISPRUDENCIJA	31
3. 1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija	31
3. 2. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudencija	46
IŠVADOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70

ĮVADAS

pav. 1. Pieter Bruegel. Big fish eat small fish. 1556

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnis įtvirtina fundamentalią teismo funkciją – teisingumo vykdymą¹. Ši teismo funkcija realizuojama nagrinėjant teisinius ginčus ir priimant teisės normomis grindžiamus sprendimus. Aiški konstitucinė aksioma yra tai, jog teismui vykdant minėtas funkcijas pagrindinis orientyras yra įstatymas². Remiantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme įtvirtintu aiškumo principu, teisės aktuose nustatytam teisiniam reguliavimui keliami logiškumo, nuoseklumo, glaustumo, suprantamumo, tikslumo bei nedviprasmiškumo reikalavimai³. Tačiau šie pozityviają teisę įtvirtinančiam norminiam tekstui keliami reikalavimai galėtų būti įvardinti esą sunkiai įgyvendinamais kriterijais. Komplicuotą šių kriterijų realizavimą ir pozityviosios teisės nuostatų neaiškumą, daugiaprasmiškumą lemia formalizuotos teisinės kalbos specifika, dinamiška socialinė realybė, teisės proliferacija⁴, teisės sistemos sudėtingėjimas (pasigirsta siūlymų teisės mokslą priskirti sudėtingųjų – dinaminių sistemų mokslui⁵), įstatymų leidybos netobulumas, teisės spragos, taip pat ir teisės sistemiškumas. Prisimintina R. Dworkino mintis, jog teisės reikalavimai nėra tik groteskiškas pokštas, todėl tam, kad formalūs teisiniai imperatyvai būtų taikomi, pirmiausia – jie turi būti pažinti ir suvokti⁶. Atskleisti teisės nuostatų prasmę gelbsti būtent teisės aiškinimo procesas. Akivaizdu, jog teisės aiškinimas yra *conditio sine qua non* teismų praktikoje, kadangi siekiant pritaikyti įstatymą, pirmiausia būtina jį suvokti, atskleisti teisės nuostatų prasmę, ar kitaip - transformuoti semantinę norminio teksto prasmę į teisinę. Doktrinoje teisės aiškinimas kaip

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

² *Ibid.*

³ Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012-09-22, nr. 110-5564.

⁴ *Teisės proliferacijos kaip teisinio reglamentavimo „plėtimosi“ apimant vis įvairesnes socialinio gyvenimo sritis sąvoka pasiskolinta iš: MACKUVIENĖ, E. Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris. *Teisė*, 2009, t. 70.

⁵ VALANČIENĖ, D. Naujojo – sudėtingųjų dinaminių sistemų – mokslo įtaka teisės mokslui. *Teisė*, 2011, t. 78, p. 197 – 209.

⁶ DWORKIN, R. *Teisės imperija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 22.

teisės esmės atskleidimas objekto atžvilgiu suvokiamas nevienareikšmiškai. Vis dėlto šio tyrimo temos ribos lemia, kad analizuojamas teisės aiškinimas siauriausia prasme (operatyvusis teisės aiškinimas) – kaip neaiškių, prieštaraujančių, konkuruojančių įstatymų ar teisės normų prasmės atskleidimas atliekamas teismo taikant teisę konkrečiam gyvenimo atvejui⁷.

Pripažįstama, kad teisės aiškinimo procesui būdinga unikali interpretavimo priemonių visuma – teisės aiškinimo metodologija, gelbstinti teismui atskleisti pozityviosios teisės nuostatų prasmę. Šio darbo tema suponuoja, jog analizuojamas vienas teismo interpretacinių įrankių – bendrųjų teisės principų metodas. Nekyla abejonių, jog teisės principas kaip vertybę pozityviojoje teisėje įtvirtinantis kanonas yra fundamentalus teisės sistemos elementas. Prisimintina filosofo L. Donskio mintis, jog kanono ir moralinės alternatyvos nestabdoma politika virsta apnuoginta jėgos manifestacija ir vienas kito rijimu – it žuvys Pieterio Bruegelio Vyresniojo paveiksle (pav.1)⁸. Manytina, jog ši mintis neišvengiamai veikia ir teisę, nes teisė be vertybinių kanonų rizikuotų tapti savitiksliau įrankiu, spekuliatyvia priemone. Tai, jog principas suteikia teisei moralinę alternatyvą primena F. A. Hayek, teigdamas, jog principo neribojama teisė tampa apnuoginta jėgos manifestacija⁹. Teisės teorijoje identifikuojama ypatinga principų rūšis – bendrieji teisės principai, kurių išskirtinis požymis yra tai, jog šie principai adresuojami visai teisės sistemai. Pripažįstama, kad unikalus yra ir šių principų formavimosi pobūdis – bendrieji teisės principai formuojasi visuomenės teisinėje sąmonėje, todėl teigtina, jog šios aksiomos labiausiai atspindi visuomenės vertybinius lūkesčius. Bendrųjų teisės principų grupės fundamentalumą taip pat įrodo jiems priskirtina teisinė galia – šie principai pasižymi Konstitucijos galia. Taigi operatyvusis teisės aiškinimas bendrųjų teisės principų metodu suponuoja, kad norma yra aiškinama fundamentalių maksimų kontekste (vertinama interpretuojamos normos ir bendrųjų teisės principų koreliacija) bei šios pamatinės gairės koordinuoja teisės aiškinimo subjektą ieškant teisingiausio normos aiškinimo varianto. Apsibrėžus, kad bendrieji teisės principai yra ypatinga principų rūšis, kurių pagrindu kvestionuojamos, aiškinamos teisės normos tampa ypatingai svarbu ir aktualu išanalizuoti, kaip Lietuvos teismai taiko šį metodą bei kokią galią šiam metodui suteikia. Galbūt apskritai teismai abejoja šio metodo patikimumu ir atskleidžia teisės normos prasmę kitais metodais?

---

⁷ MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, p. 139.

⁸ DONSKIS, L. *Liūdesys dėl epochos ir užmirštoji išmintis*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/archive/ldonskis-liudesys-del-epochos-ir-uzmirštoji-ismintis.d?id=14492474>.

⁹ HAYEK, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. II. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 109.

Nagrinėjamos temos aktualumas. Lietuvos teismų sistemoje neabejotinai ypatingas vaidmuo tenka Lietuvos Aukščiausiajam Teismui (toliau – ir kaip LAT), kadangi šis kasacinės instancijos teismas užtikrina vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką. Taip pat svarbus vaidmuo tenka ir Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui (toliau – ir kaip LVAT) kaip aukščiausios grandies specializuotam teismui, formuojančiam vienodą administracinių teismų praktiką. Taigi, tiek Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, tiek Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atlieka teisės praktikos vienodinimo funkciją. Šių teismo autoritetingumą įrodo ir tai, kad tiek į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, tiek į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pateikiamus išaiškinimus atsižvelgia valstybės ir kitos institucijos, asmenys, taikydami įstatymus ir kitus teisės aktus. Todėl ypatingai svarbu apžvelgti, kokia reikšmė šių autoritetingų teismų jurisprudencijoje tenka bendrųjų teisės principų metodui.

Darbo tikslas. Šiuo darbu siekiama atskleisti bendrųjų teisės principų metodo taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudencijoje ypatumus.

Darbo uždaviniai:

1. Identifikuoti teisės aiškinimo bendrųjų teisės principų metodu specifiką;
2. Išanalizuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką bendrųjų teisės principų metodo taikymo aspektu;
3. Įvertinti, kokį vaidmenį bendrųjų teisės principų metodui suteikia Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

Darbo objektas. Šio darbo objektas yra doktrininės pozicijos, analizuojančios principų kategorijos vaidmenį, teikiamas galimybes bei rizikas teisės aiškinimo procese bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudencija tokia apimtimi, kiek joje teisė aiškinama bendrųjų teisės principų metodu. Kadangi darbo tema suponuoja pakankamai plačias nagrinėjimo ribas, siekiant tyrimo apibrėžtumo analizuojama teismų praktika, kurioje pozityvioji teisė aiškinama bendrųjų teisės principų „triada“ – teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais.

Tyrimo metodika. Siekiant nuoseklaus tyrimo pirmiausiai šiame darbe lingvistiniu metodu atskleidžiamos esminės sąvokos: teisės aiškinimas, operatyvusis teisės aiškinimas, teisės aiškinimo metodas, teisinis argumentavimas, teisės principas, bendrieji teisės principai. Tęsiant teorinę darbo dalį sisteminiu metodu analizuojamos doktrininės pozicijos, atskleidžiančios skirtingas teisės aiškinimo sampratas objekto požiūriu. Taip pat sisteminio metodo pagalba atskleidžiamos doktrininės pozicijos operatyviojo teisės

aiškinimo ypatumų klausimu (pvz. atskleidžiama psichologinio ir procesinio teisės aiškinimo aspekto svarba). Siekiant fundamentalaus teorinio pagrindo šiame darbe lyginamuoju metodu atskleistas teisės aiškinimo ir teisinio argumentavimo procesų skirtumas (siekiama pabrėžti, jog teisės aiškinimas suvoktinas siauresne prasme ir vyksta teksto ribose). Sisteminiu metodu pagalba pateikiama bendra teisės aiškinimo metodologija, o lyginamojo metodo dėka identifikuojamos skirtingos doktrininės nuomonės teisės aiškinimo metodologijos efektyvumo klausimu. Pereinant prie bendrųjų teisės principų metodo vaidmens interpretacinėje teismų veikloje lyginamojo metodo pagalba atskleista skirtinga doktrininė teisės principų samprata ir vaidmuo visoje teisės sistemoje. Naudojantis sisteminiu metodu identifikuotas principų vaidmuo būtent teisės aiškinimo procese, atskleisti teisės aiškinimo remiantis principais privalumai ir trūkumai (rizika). Taip pat lyginamuoju metodu identifikuoti abstrakčiausių bendrųjų teisės principų rūšies ypatumai bei šių principų teikiamų galimybių ir rizikų teisės interpretavimo procese klausimai. Praktinėje darbo dalyje loginiu metodu (sintezė) analizuojant teismų praktiką bandyta išvelgti bendrųjų teisės principų metodo praktinio pritaikymo ypatumus.

Darbo originalumas. Teisės aiškinimo klausimas Lietuvos teisės moksle nėra naujas. Pirmiausiai paminėtinas D. Mikelėnienės ir V. Mikelėno indėlis teisės aiškinimo klausimo aspektu, atskleistas monografijoje „Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai“. Skirtingais aspektais teisės aiškinimą analizavo R. Latvelė disertacijoje „Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę“. Taip pat teisės aiškinimo proceso ypatybės iš dalies atskleistos E. Mackuvienės disertacijoje „Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos“ bei publikacijoje „Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris“. Be abejonės, svarbų indėlį teisės aiškinimo klausimo aspektu įneša ir G. Lastauskienės, R. Šimašiaus, T. Berkmano, E. Spruogio, V. Mikelėno, A. Vaišvilos publikacijos, kuriose skirtingais pjūviais atskleidžiami teisės aiškinimo proceso ypatumai, galimybės bei rizikos. Apžvelgiant kitus akademinis darbus panašia tematika paminėtinas E. Labukaitės magistro darbas „Teisės aiškinimo metodų naudojimas ir jų derinimo problemos Lietuvos teismų praktikoje“, I. Dumašiūtės magistro darbas „Teisės principų taikymas Lietuvos teismų praktikoje“ bei M. Liatuko magistro darbas „Teisinio argumentavimo ir teisės aiškinimo santykis“. Paminėti doktrininiai bei akademiniai darbai skirtingais požiūriais analizuoja teisės aiškinimą procesą, principų įtaką teisės aiškinimui. Tačiau, pastebėtina, jog kompleksiskai ir vientisai būtent vieno metodų – bendrųjų teisės principų metodo vaidmuo ir galimybės Lietuvos teismų praktikos aspektu nebuvo tiriamos nei doktrinoje, nei studentų darbuose. Šis magistro darbas yra originalus tuo, kad jame koncentruotai

tiriamas būtent bendrųjų teisės principų metodo taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje.

Svarbiausi šaltiniai: Šio darbo tema suponuoja, jog pagrindinis šaltinis yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika. Tačiau darbe atliekama analizė susijusi ir su doktrinos nuostatomis teisės aiškinimo, principo kategorijos teisėje, principų poveikio teisės aiškinimo procesui, bendrųjų teisės principų ypatumo klausimais, todėl plačiai analizuojama ir specialioji literatūra (Lietuvos bei užsienio) – vadovėliai, publikacijos, žymiųjų jurisprudencijos atstovų veikalai.

Kaip tyrimui aktualiausias publikacijas būtų galima išskirti G. Lastauskienės straipsnius, kuriuose vienu ar kitu aspektu atskleistas teisės aiškinimo ir principų kategorijos santykis („Korektiško teisės principų taikymo prielaidos“, „Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika“, „Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus“, „Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos“). Taip pat remtasi autoritetingu teisėtyrininkų plejados - V. Mikelėno, E. Kūrio, K. Jankausko, A. Vaišvilos publikacijomis teisės mokslo periodikoje. Tam tikrų minčių pasisemta iš J. Baltrimo bei M. Lankausko studijos „Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamasis būdai“ bei R. Bakševičienės naujausios publikacijos „Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?“.

Taip pat šiame darbe remtasi R. Latvelės disertaciniu tyrimu „Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę“ (siekiant atskleisti principų kaip teisėją ribojančių faktorių aspektą), E. Mackuvienės disertacija „Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos“ (siekiant identifikuoti teisės aiškinimo proceso ribas) bei K. Jankausko disertacija „Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje“ (remtasi atskleidžiant principo kategorijos vaidmenį teisėje).

Negalima nepaminti ir to, kad siekiant konstruktyvios teorinės teisės aiškinimo sampratos ir metodologijos (bei bendrųjų teisės principų metodo) analizės remtasi D. Mikelėnienės ir V. Mikelėno monografija „Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai“, rusų teisėtyrininkų monografijomis (E. B. Васковский „Руководство к толкованию и применению законов“, Морозова Л. А. „Теория государства и права“ ir kitos). Be abejonės, siekiant atskleisti principų kategorijos ypatybes naudotasi H. L. A. Harto ir R. Dworkino veikalais.

1. TEISĖS AIŠKINIMO SAMPRATA IR METODOLOGIJA

Teisės fenomenas šiandieninėje visuomenėje atlieka svarbų reguliacinį vaidmenį. Pripažįstama, jog teisė – socialinių santykių stabilumo garantas. Anot F. A. Hayek, „<...> teisė yra bene universaliausias įrankis, padedantis tenkinti įvairiausių žmonių interesus¹⁰“. Tačiau egzistuoja problema - pozityviosios teisės teksto *semantinės* ir *teisinės* prasmės dažnas nesutapimas. Pripažįstama, kad pozityviosios teisės teksto neaiškumą, daugiaprasmiškumą lemia formalizuotos teisinės kalbos specifika, dinamiška socialinė realybė, teisės proliferacija¹¹, teisės sistemos sudėtingėjimas (pasigirsta siūlymų teisę priskirti sudėtingųjų – dinaminių sistemų mokslui¹²), teisės spragos, įstatymų leidybos netobulumas, taip pat ir teisės sistemiškumas. Tai, kad pozityviosios teisės nuostatų teisinė prasmė ilgainiui kinta ir nebeatitinka semantinės teksto prasmės metaforiškai įvardino Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės humanistas A. Volanas: „Kai kurie didieji mokslininkai labai protingai pastebėjo, kad sėkmingai apsvarstyto negalima išleisti nė vieno įstatymo, kurio kada nors netektų derinti, kadangi laikai ir įvykiai labai keičiasi. <...> Todėl ne be pagrindo kai kurie protingi mokslininkai tvirtina, kad įstatymas, esąs ne geležinis, o greičiau švininis <...>¹³“.

Klasikinė konstitucinė nuostata „įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės¹⁴“ patvirtina - teisės turinys veikia kiekvieną visuomenės narį. Teisė informuoja visuomenę apie proteguojamą elgesio modelį, elgesio pasekmes ir teisiškai reikšmingas aplinkybes, todėl suvokti teisinės nuostatas svarbu kiekvienam visuomenės nariui. Suprasti pozityviosios teisės nuostatų teisinę prasmę esminga ir teisę taikantiems subjektams. Visuotinai pripažįstama, jog teismai kaip teisės taikymo subjektai pasižymi kompetencija duoti kitiems asmenims privalomus paliepimus ir teisėtai varžyti kitų asmenų teises priimant teisinius sprendimus. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsniu, teismų praktikoje pagrindinis orientyras yra įstatymas¹⁵. Tačiau kaip šie valstybės vardu veikiantys subjektai taiko įstatymą jam dažnu atveju esant daugiaprasmiškam, neaiškiam? Į šį klausimą atsakoma pirmajame darbo skyriuje

¹⁰ HAYEK, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. II*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 167.

¹¹ *Teisės proliferacijos kaip teisinio reglamentavimo „plėtimosi“ apimant vis įvairesnes socialinio gyvenimo sritis sąvoka pasiskolinta iš: MACKUVIENĖ, E. Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris. *Teisė*, 2009, t. 70.

¹² VALANČIENĖ, D. Naujojo – sudėtingųjų dinaminių sistemų – mokslo įtaka teisės mokslui. *Teisė*, 2011, t. 78, p. 197 – 209.

¹³ ROČKA, M.; ir LUKŠAITĖ, I., *Rinktiniai raštai. Andrius Volanas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 40 – 41.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

¹⁵ *Ibid.*

atskleidžiant teisės aiškinimo definiciją, identifikuojant egzistuojančius teisės aiškinimo objektus, apibrėžiant teismų atliekamo operatyviojo teisės aiškinimo specifiką bei nustatant teisės interpretavimui būdingą metodologiją.

1. 1. Teisės aiškinimo samprata

*Įsivaizdavimas, kad teisės normos gali būti atrandamos
be teisės aiškinimo tėra iliuzija.¹⁶*

Lietuvos Respublikos Konstitucija skelbia: „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai¹⁷“. Aukščiausios teisinės galios įstatymu teismui deleguota teisingumo vykdymo funkcija. Akivaizdu, kad teisingumo realizavimas neįmanomas be teisės taikymo. Tačiau prisimintina R. Dworkino mintis: „<...> kuo daugiau mes sužinome apie teisę, tuo labiau sutvirtiname savo įsitikinimą, kad niekas, kas joje svarbu, nėra visiškai nekontroversiška¹⁸“. Taigi, kaip teisingumą vykdančiam subjektui realizuoti deleguotą funkciją ir taikyti pozityviosios teisės nuostatas joms dažnu atveju esant kontroversiškomis, daugiaprasmiškomis, neaiškioms?

Teisės teorijoje randamas sutarimas, kad išgryninti neaiškų, abstraktų ir daugiaprasmių teisinį tekstą gelbsti teisės aiškinimas¹⁹. Anot lingvistinės filosofijos autoriteto L. Wittgenšteino „<...> aiškinimas gelbsti išvengti nesusipratimo, galimai atsirasiančio, jei paaiškinimo nebūtų²⁰“. Ką suponuoja aiškinimo sąvoka *per se*? Kokiomis ypatybėmis pasižymi teisės aiškinimo definicija? Aiškinimas (lot. *interpretatio*) žodynine prasme suprantamas kaip „<...> pažintinis procesas, kurio tikslu laikomas tam tikro reiškinių prasmės atskleidimas, komentavimas, dėstymas, darymas suprantamu²¹“. Pastebėtina, jog panašiai, tačiau papildant teisės reiškinių specifiką apibūdinamas ir teisės aiškinimas, apibrėžiant jį kaip teisės prasmės, esmės nustatymo procesą²². Iš esmės sutampanti teisės aiškinimo definicija randama ir Lietuvos teismų jurisprudencijoje.

¹⁶ GLENDON, M. A.; GORDON, M. W.; ir OSAKWE, C. *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai, 1993, p. 122.

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

¹⁸ DWORKIN, R. *Teisės imperija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 22.

¹⁹ Pvz.: MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999; BAUBLYS, L. et al. *Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012.

²⁰ VITGENŠTEINAS, L. *Rinkiniai raštai*. Vilnius: Mintis, 1995, p. 166.

²¹ VAITKEVIČIŪTĖ V., *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2001, p. 451.

²² Pvz.: ŠIMAŠIUS, R. Teisės aiškinimas ir jo privalomumas. *Teisės problemos*, 2004, Nr. 2 (44), p. 11; LASTAUSKIENĖ, G. Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika, *Teisės problemos*, 2005, 1 (47), p. 22; BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas. 2 leidimas*, Vilnius, Leidykla MES, 2012, p. 409.

Vienoje nutarčių Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – taip pat ir LVAT) apibrėžė teisės aiškinimą kaip „<...> teisės subjektų intelektinę veiklą, skirtą atskleisti, nustatyti teisės normos prasmę (teisių ir pareigų turinį)²³“. Minėtoms teisės aiškinimo definicijoms antrina užsienio teisės teorija. Perfrazuojant E. A. Kulikovą, būtent teisės aiškinimo dėka normoje įtvirtintas elgesio modelis „atsiveria“ reguliaciniu grynumu ir grakštumu, taigi, teisės aiškinimas „išgrynina“ teksto teisinę mintį²⁴. Tuo tarpu A. Barak teisės interpretavimo procesą apibrėžia kaip racionalią veiklą, kuri suteikia teisiniams tekstui aiškumą²⁵. Pateiktų pozicijų pagrindu konstruotina išvada, kad tiek Lietuvos, tiek ir užsienio teisės teorijoje sutinkama teisės aiškinimo definicija iš esmės tapati teisės aiškinimą apibrėžiant kaip teisės prasmės atskleidimą, pozityviosios teisės tekstinės formos (semantinės prasmės) transformavimąsi į teisinį turinį.

Vis dėlto randama doktrinių pozicijų, kurios teisės aiškinimo sąvoką pateikia identifikuodamos skirtingą teisės aiškinimo objektą. Kaip pavyzdžiui, paminėtina A. Vaišvilos teisės aiškinimo samprata, kurioje teisės aiškinimas įvardinamas kaip siekis suprasti pačios teisės esmę pabrėžiant teisės prioritetą įstatymo atžvilgiu. Šis teisėtyrininkas įstatymus įvardina esant tik teisės pavidalu ir pabrėžia, kad „<...> teisinėje valstybėje faktiškai taikomi ne įstatymai, o teisė²⁶“. Taigi, anot A. Vaišvilos, teisės aiškinimo objektas – teisė *per se*, o ne vien norminis tekstas („<...> teisė laikytina pagrindu, o įstatymas – kvestionuotinu teisės rūbu²⁷“). Perfrazuojant šį jurisprudencijos autoritetą teigtina, jog atliekant teisės aiškinimą „matuojama“, kiek įstatymo normos atitinka teisę kaip fundamentalesnę vertybę („<...> teismas kiekvienu atveju sprendžia, ar ta forma, kurią įstatymų leidėjas <...> suteikė teisei, adekvačiai ją išreiškia²⁸“). Tačiau pastebėtina, jog ši teisės aiškinimo samprata yra kebli dėl egzistuojančios teisės sampratų įvairovės (amžino teisės filosofijos klausimo, kas apskritai laikytina esant teise).

Atkreiptinas dėmesys į V. Vaičičio pateikiamą teisės aiškinimo definiciją, kuri interpretavimo objektu laiko esant teisinį tekstą. Anot šio teisėtyrininko, „<...> teisės aiškinimas apsaugo nuo kraštutinio teksto reikšmės reliatyvizmo pagundos²⁹“. Paminėtina ir kita svarbi šio autoriaus mintis: „<...> teisės aiškinimas reikalauja nuolatinio pasirengimo

²³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2016 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje AB „Palangos butų ūkis“ v. Palangos miesto savivaldybė, Nr. A-558-556/2016.

²⁴ КУЛИКОВ, Е. А. Мера толкования права: вопросы теории. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://e-notabene.ru/lr/article_16450.html>.

²⁵ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*, New Jersey: Princeton University Press, 2005. p. 25.

²⁶ VAIŠVILA, A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose. *Jurisprudencija*, 2006, 8(86), p. 19.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*

²⁹ VAIČAITIS, V. *Hermeneutinė teisės samprata ir Konstitucija*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 39.

keistis būsenos³⁰. Taigi, pabrėžtina, jog teisę interpretuojančio subjekto „pasirengimas keistis“ – tai buvimas atviru teisės teksto kitoniškumui, semantinės ir teisinės teksto prasmės nesutapimui. Pasak V. Vaičičio, įstatymas ilgainiui pradeda gyventi „autonomišką gyvenimą³¹“. Perfrazuojant šį autorių, galima teigti, kad teisės aiškinimas veikia kaip priemonė, skirta analizuoti „kažkada užrašytą tekstą“ (semantinę teksto prasmę) bei atskleisti šio teksto teisinį turinį, kuris kinta „autonomiško gyvenimo“ metu (atskleisti teisinę teksto prasmę aktualiu metu).

Kaip matoma, teisės aiškinimo definicija suprantama kaip teisės prasmės atskleidimas. Tačiau pastebėtina, kad teisės aiškinimas galėtų būti įvardintas kaip nevienareikšmis (neunifikuotas) „aprepties“ prasme procesas identifikuojant skirtingą aiškinimo objektą. Vieni teisės aiškinimą apibrėžia kaip teisės *per se* pažinimą, kiti aiškinimo objektu laiko norminį tekstą. Nagrinėjant teisės aiškinimo sąvoką svarbu paminėti vieną pirmųjų nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu teisės aiškinimo aspektu parašytų studijų – V. Mikelėno ir D. Mikelėnienės monografiją „Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai“. Remiantis šia studija teisės aiškinimo sąvoka diferencijuotina objekto aspektu:

- *plačiausiai* teisės aiškinimas suprantamas kaip socialinio fenomeno (teisės) esmės ir prigimties tyrimas (pažintinė mąstymo veikla, kurios rezultatai įtvirtinami teisės mokslo veikaluose, doktrinoje);
- *plačiai* suvokiamas teisės aiškinimas suprantamas kaip teisės šaltinių turinio, jų prigimties ir vietos visos teisės sistemos atžvilgiu atskleidimas (teisės normų priskyrimas viešajai arba privatinei teisei, materialiajai arba proceso teisei; nustatymas, kokia konkretna norma reguliuoja konkretaus ginčo santykį ir kt.);
- *siauriausia* prasme teisės aiškinimas suprantamas kaip neaiškių, prieštaraujančių, konkuruojančių įstatymų ar teisės normų prasmės atskleidimas atliekamas teismo taikant teisę konkrečiai gyvenimo situacijai. Perfrazuojant V. Mikelėną, teisingai išaiškinti teisės normos neįmanoma *a priori*, nesiejant su konkrečios bylos faktais, todėl siauriausia prasme suprantamas teisės aiškinimas atliekamas konkretų įstatymą ar normą taikant individualiai situacijai³². Šis teisės aiškinimas koncentruojasi į tekstą, nes konkretaus ginčo sprendimui taikytina pozityvioji teisė fiksuojama tekste kalbos ženklais. Taigi, siauriausia teisės aiškinimo prasme

---

³⁰ VAIČAITIS, V. *Hermeneutinė teisės samprata ir Konstitucija*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 34.

³¹ *Ibid.*

³² LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS V.; ir NEKROŠIUS V.; *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 320.

suprantamo interpretavimo procese ieškoma vienintelio teisingo teksto aiškinimo varianto iš kelių galimų alternatyvų.³³

Pateiktųjų apibrėžimų pagrindu galima teigti, jog teisės praktikai aktualiausias yra siauriausia prasme suprantamas teisės aiškinimas kaip teismų atliekama intelektinė veikla - neaiškių įstatymo teksto vietų aiškinimas siekiant norminį tekstą taikyti konkrečiam gyvenimo atvejui. Toks teisės aiškinimas kitaip teorijoje vadinamas veikiamuoju, operatyviuoju, kazualiuoju teisės interpretavimu pabrėžiant, kad aiškinimu siekiama pagrįsti teisės taikymą konkrečiai gyvenimo situacijai³⁴. Perfrazuojant R. Latvelę teigtina, jog būtent veikiamąjo teisės aiškinimo metu „statiška“ teisė (semantinė teksto reikšmė) virsta „dinamiška“ teise (teisine teksto prasme skirta teisės adresatams – teisinio santykio dalyviams)³⁵. Kaip matoma, veikiamasis teisės aiškinimas skirtingai nuo doktrininio (pažintinio) apima ne vien teisės šaltinio, tačiau ir konkrečios teisinės problemos analizę, todėl galima teigti, jog veikiamasis teisės aiškinimas nuo platesnių teisės aiškinimo sampratų skiriasi tuo, jog yra ne tik teisinės sąmonės³⁶ lygyje vykstanti pažintinė veikla, tačiau ir procesinė veikla, kurioje dalyvauja kompetencija ir įgaliojimais pasižymintis teisės taikymo subjektas. Taip pat pastebėtina, kad veikiamąjo teisės aiškinimo rezultatai yra ypatingi tuo, jog jie įtvirtinami tam tikrame viešame teisinio santykius dalyvius įpareigojančiame dokumente (pvz. teismo sprendime).

Šiame darbe koncentruojamasi į teismų atliekamą operatyvų teisės aiškinimą. Remiantis R. Šimašiumi, svarbiausias teismo atliekamo teisės aiškinimo kriterijus yra tokio aiškinimo privalomasis pobūdis³⁷. Būtent teismų atliekamas veikiamasis teisės aiškinimas yra priskiriamas oficialiojo ir privalomojo teisės aiškinimo rūšiai, ypatingai tuo, jog kompetentingų, aiškinti teisę įgaliotų subjektų gauti interpretavimo rezultatai tiesiogiai veikia tiek ginčo šalių, tiek visos visuomenės interesus³⁸. Pastebėtina, jog doktrininis aiškinimas konstatuoja tik galimas teisės aiškinimo prasmes, tuo tarpu veikiamuoju teisės aiškinimu ieškoma vienintelio teisingo aiškinimo rezultato, kuris pritaikomas sprendžiant

---

³³ MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 139.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 11-12.

³⁶ * Teisinės sąmonės sąvoka šiame kontekste suprantama pagal A. Vaišvilos pateikiamą teisinės sąmonės definiciją: tai pradinis teisės egzistavimo lygmuo, kuriame idėjos įgauna vertybinį kryptingumą; teisinėje sąmonėje asmenys siekia savo egzistencinius interesus paversti visai visuomenei privaloma tvarka; teisinė sąmonė – pageidautinos teisės ištakos. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 209.

³⁷ ŠIMAŠIUS, R. *Teisės aiškinimas ir jo privalomumas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Teis%C4%97s-ai%C5%A1kinimas-ir-jo-privalomumas-2004.pdf>>.

³⁸ BAUBLYS, L. et al. *Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 420.

konkretų teisinio santykio dalyvių ginčą. Taigi, teismo atliekamas operatyvusis teisės aiškinimas teisės praktikoje užima svarbiausią vietą.

Anot G. Lastauskienės, teismų atliekamas teisės aiškinimas – tai visuomenės pasitikėjimo avansas teismams³⁹. Tai, jog aiškindami teisę teismai įsipareigoja visuomenei atskleidžia H. P. Richter mintis: „<...> aiškinantys teisę subjektai yra vienodai atsakingi dėl neteisės įsiviešpatavimo, kaip ir politikai, kuriantys neteisinius įstatymus⁴⁰“. Šią poziciją papildė R. Posneris teigdamas, kad „<...> teisėjai aiškindami teisę neturi įsivaizduoti savęs nevykusiais archeologais ar antikvarais, o turi suvokti esą gyvo verslo dalimi⁴¹“. Taigi, teismų atliekamo operatyviojo teisės aiškinimo, tiesiogiai veikiančio ne vien ginčo šalis, tačiau ir visą visuomenę (pvz. per precedentą) rezultatai yra ypatingai svarbūs. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės teorijoje įtvirtinti du veikiamojo teisės aiškinimo etapai - *išsiaiškinimas* ir *paaiškinimas* kaip psichologinė ir procesinė veikla⁴². Psichologinės veiklos aspektas apima teisę aiškinančio subjekto teisės aiškinamą sau (aiškinimas neturintis materialiosios išraiškos), tuo tarpu procesinės veiklos aspektas apima aiškinimo rezultatų įtvirtinimą teisės aiškinimo akte teisės adresatams. Kuo šiam tyrimui aktuali tokia aiškinimo procedūros skirtis? Manytina, jog svarbu suvokti veikiamojo teisės aiškinimo proceso elementus, nes psichologinis aspektas rodo, jog teisės aiškinimas – tai iš dalies subjektyvus procesas, kurio kokybė priklauso nuo interpretuojančio subjekto (tyrimo atveju - teismo)⁴³. Tuo tarpu procesinis teisės aiškinimo aspektas suponuoja, jog tai, kas subjektyviai išsiaiškinta yra adresuojama teisinio santykio dalyviams. Prisimintina ironiška A. Barako mintis, jog „<...> teisės aiškinimas nėra monetos metimas⁴⁴“. Taigi teigtina, jog teismų atliekamas veikiamasis teisės aiškinimas turi būti teisingas bei racionalus (tą atspindi ir teisėtų lūkesčių principas). Tačiau kaip teisę taikančiam subjektui pasirinkti teisingiausią teisės aiškinimo rezultatą?

---

³⁹ LASTAUSKIENĖ, G. Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1344.

⁴⁰ RICHTER, H. P.; *Juristische Grundkurse*. Berlin, 2001, p. 42.

⁴¹ POSNER, R. A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 227.

⁴² Pvz.: ХАБРИЕВА, Т. Я. *Толкование конституции Российской Федерации: теория и практика*. Москва: Юрист, 1998, p. 25; MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 139; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2016 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje AB „Palangos butų ūkis“ v. Palangos miesto savivaldybė, Nr. A-558-556/2016.

⁴³ MIKELĖNAS, V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. *Jurisprudencija*, 2009, 2(116), p. 89.

⁴⁴ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*, New Jersey: Princeton University Press, 2005. p. 24.

1. 1. 1. Teisės aiškinimo ir teisinio argumentavimo santykis

Teisės doktrinoje pripažįstama, kad teisės aiškinimas yra sudedamasis teisinio argumentavimo elementas⁴⁵. Kaip jau minėta, teisės aiškinimo procesas susideda iš psichologinio (vykstantis teisinėje sąmonėje⁴⁶) ir procesinio (paaiškinimas įvairiomis formomis kitiems subjektams) etapų⁴⁷. Procesinis operatyviojo teisės aiškinimo elementas tiesiogiai veikia tiek ginčo šalis, tiek ir visuomenę, todėl ypatingai svarbu, jog šioje stadijoje vykstantis teisės aiškinimas būtų argumentuotas ir tinkamas. Atsiduriame ypatingoje dviejų teisinio sprendimo priėmimui svarbių procesų „sankirtoje“: teisės aiškinimo ir teisinio argumentavimo riboje. Taigi, koks šių kategorijų, vedančių teisinio sprendimo priėmimo link, santykis?

Pasak E. Mackuvienės, teisės aiškinimo ir teisinio argumentavimo sąvokos suponuoja pirmiausia skirtingą tyrimo ir komunikavimo metodologiją⁴⁸. Perfrazuojant šią teisėtyrininkę, galima apibrėžti, jog teisinis argumentavimas – tai verbalinė, sociali, kryptingo ir racionalaus charakterio veikla, pasižyminti argumentuojamos pozicijos aiškumu, komunikaciniu veiklos charakteriu (keitimasis argumentais), ginčo forma (siekis patvirtinti) bei racionalios auditorijos kriterijumi (auditorijos kompetencija įvertinti pateiktą argumentavimą)⁴⁹. Teorijoje teisinis argumentavimas aiškinamas kaip teisinių teiginių, išvadų teisingumo įrodinėjimas bei kaip priemonė pateisinti tam tikrą pasirinkimą⁵⁰. Pateiktoji sąvoka rodo, jog teisinis argumentavimas ieško racionalaus ir efektyvaus pasirinkimo „per“ disputą. Kaip matoma iš aukščiau pateiktųjų teisinio argumentavimo bruožų, argumentavimu neieškoma „teisingiausios ko nors prasmės“ numatant, jog bet koks, net ir „teisingiausias“ sprendimas gali būti nugincytas alternatyviu, stipresniu racionalios auditorijos oponavimu. Tuo tarpu prisimenant teisės aiškinimo definiciją, pažymėtina, kad teisės aiškinimas siauriausia prasme (naudojama šiame tyrime)

---

⁴⁵ P.vz.: MACKUVIENĖ, E. *Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 53. MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 137.

⁴⁶ * Teisinės sąmonės sąvoka šiame kontekste suprantama pagal A. Vaišvilos pateikiamą teisinės sąmonės definiciją: tai pradinis teisės egzistavimo lygmuo, kuriame idėjos įgauna vertybinį kryptingumą; teisinėje sąmonėje asmenys siekia savo egzistencinius interesus paversti visai visuomenei privaloma tvarka; teisinė sąmonė – pageidautinos teisės ištakos. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 209.

⁴⁷ BAUBLYS, L. et al. *Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 409.

⁴⁸ MACKUVIENĖ, E. *Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 37.

⁴⁹ MACKUVIENĖ, E. Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris. *Teisė*, 2009, t. 70, p. 108.

⁵⁰ BAUBLYS, L. et al. *Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 410.

koncentruojasi ties absoliučiai teisingiausia norminio teksto prasme. Taigi, galima išvada, jog teisinis argumentavimas orientuojasi ne į teisingiausią tekstinę reikšmę, o į racionaliausią, efektyviausią gautų rezultatų pasirinkimą, tokio pasirinkimo pagrindimą. Remiantis E. Mackuviene, teisės aiškinimo atveju teisė traktuojama kaip pastovias prasmes turinti statiška sistema (orientuojamasi į *tekstą*), tuo tarpu teisinio argumentavimo atveju pabrėžiamas dinamiškas teisės pobūdis (komunikacinio pobūdžio disputas siekiant pagrįsti)⁵¹. Lyginant teisės aiškinimo ir teisinio argumentavimo definicijas darytina išvada, jog teisės aiškinimas orientuojasi į statišką (nekintančios formos) teisės aspektą (tekstą), tuo tarpu teisinis argumentavimas - į dinamišką teisės aspektą (pasirinkimo pagrindimas, keitimasis empiriniais teiginiais, praktiniais argumentais). Konstruotina, jog teisės aiškinimo sąvoka vartotina siauresne prasme nei teisinis argumentavimas. Šiame darbe analizuojant teismo atliekamą operatyvų teisės aiškinimą, svarbu suvokti, jog tai tam tikromis ribomis apibrėžtoje erdvėje, o būtent – norminio teksto ribose, vykstanti interpretacija (teisės aiškinimo „epicentras“ – tekstas).

1. 2. Teisės aiškinimo metodologija

Identifikuota, jog teisės aiškinimo ir teisinio argumentavimo kategorijos skiriasi unikalia tyrimo ir komunikavimo metodologija⁵². Atskleidus teisės aiškinimo definiciją bei apibrėžus, jog šiame darbe tirtinas siauriausia prasme suvokiamas teisės aiškinimas - operatyvusis teisės interpretavimas, svarbu nustatyti interpretacinių „įrankių“ – metodų visumą. Tačiau kaip apskritai yra suprantamas metodas? Pasak filosofo E. Nekrašo, metodas reiškia „<...> tyrimo kelią, reiškinų tyrimo būdą⁵³“. Remiantis šiuo autoriumi teigtina, jog metodas yra centrinė mokslo kategorija („<...> mokslui nėra nieko svarbesnio už metodą⁵⁴“). Perfrazuojant E. Mackuvienę metodą galima apibrėžti kaip „<...> sąmoningai pasirinktą veikimo būdą užsibrėžtam tikslui pasiekti⁵⁵“. Lyginant pateiktas metodo definicijas pastebėtina, jog metodas suponuoja tam tikrą tyrėjo strategijos pasirinkimą tiriant objektą. Ar galima būtų teisės aiškinimo metodus įvardinti sąmoningai pasirinktos veikimo krypties priemonėmis, strategija? Pasak A. Vaišvilos, teisės aiškinimo metodai apibūdinami kaip „<...> sistema giminingų loginio mąstymo priemonių, skirtų

---

⁵¹ MACKUVIENĖ, E. *Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 40.

⁵² *Ibid.* p. 37.

⁵³ NEKRAŠAS, E. *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 100.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ MACKUVIENĖ, E. *Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 121.

teisės normos turiniui atskleisti⁵⁶. Kaip matoma, teisės aiškinimo metodą apibrėžianti sąvoka yra papildyta teisės fenomeno specifika.

Teisės teorijoje (tiek Lietuvos, tiek užsienio) išskiriamas skirtingas teisės aiškinimo metodų skaičius⁵⁷. Kaip pavyzdžiui, A. Vaišvila išskiria lingvistinį, sisteminį, istorinį bei loginį metodus, tuo tarpu D. Mikelėnienė ir V. Mikelėnas papildo šį sąrašą teleologiniu, precedentiniu, įstatymų leidėjo ketinimo, lyginamuoju, bendrųjų teisės principų bei analoginiu metodu⁵⁸. Rusų teisės doktrinoje be minėtųjų randamas funkcinis (*функциональное толкование права*⁵⁹) bei specialusis - teisinis teisės aiškinimo metodas (*специально – юридическое толкование*⁶⁰). Kokią tyrimo „strategiją“ suponuoja kiekvienas teisės aiškinimo kanonas?

- Lingvistinis metodas doktrinoje apibrėžiamas kaip teisės aiškinimo metodas, kuriuo analizuojama žodžių ar posakių įstatyme sandara, normos teksto stiliaus ypatumai, lyginama bendrinė ir specialioji terminologija⁶¹; Teisė fiksuojama kalbos ženklais tekste, todėl neabejotina šio metodo svarba aiškinant teisę.
- Sisteminis metodas doktrinoje apibrėžiamas kaip kanonas, tiriantis normų sąveiką, loginius ryšius, normų vietą visoje teisės sistemoje, šakoje ar institute, taip pat bendrųjų ir specialiųjų normų santykį. Tiek Lietuvos, tiek ir užsienio doktrinoje pripažįstama, jog sisteminį teisės aiškinimą lemia sisteminis teisės veikimo pobūdis⁶². Sisteminį teisės veikimo pobūdį aprašęs F. A. Hayek teisę vaizduoja kaip taisyklių kosmosą: „Teisėjas sprendžia intelektinę užduotį, <...> jam visuomet tenka judėti esamų taisyklių kosmose, kurį jis turi pripažinti⁶³“.
- Istorinis metodas analizuoja istorinius įstatymų leidėjo ketinimus, įstatymų sukūrimo istorinį kontekstą, socialines bei politines prielaidas. Pastebėtina, jog

---

⁵⁶ VAIŠVILA, A., *Teisės teorija. Trečiasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 373.

⁵⁷ Pvz.: BAUBLYS, L. *et al. Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 418; MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 167 – 237; СКАКУН, О.Ф. *Теория государства и права: Учебник*. Харьков: Консум, 2000. p. 704; ЛАЗАРЕВ, В.В., ЛИПЕНЬ, С.В. *Теория государства и права: Учебник для вузов*. Москва: Спарк, 1998. p. 316.

⁵⁸ VAIŠVILA, A., *Teisės teorija. Trečiasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 374; MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 170.

⁵⁹ АЛЕКСЕЕВ, С. *Теория государства и права [interaktyvus]*. [žiūrėta 2017 m. vasario 16 d.]. Prieiga per internetą: http://www.e-reading.club/chapter.php/1566/164/Alekseev_-_Teoriya_gosudarstva_i_prava.html.

⁶⁰ СКАКУН, О. Ф. *Теория государства и права: Учебник*. Харьков: Консум, 2000, p. 704.

⁶¹ Pvz.: MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 170.; BAUBLYS, L. *et al. Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 418.

⁶² Pvz.: МОРОЗОВА, Л. А. *Теория государства и права. Учебник*. Москва: Российское юридическое образование, 2010, p. 269; VAIŠVILA, A., *Teisės teorija. Trečiasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 376.

⁶³ HAYEK, F. A. *Įstatymų leidyba ir laisvė T. 1: Taisyklės ir tvarka*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 152.

rusų teisės doktrinoje šis metodas įvardinamas kaip istorinis – politinis metodas (*историко - политический способ толкования*⁶⁴).

- Loginis metodas taikomas pasitelkiant logikos dėsnius bei argumentus⁶⁵. Šis metodas yra siejamas su teisinio tikrumo principu, nes šio kanono pagalba suponuojamas teisės nuspėjamumas⁶⁶.
- Teleologinis metodas koncentruojasi ties įstatymo tikslo identifikavimu. Pasak L. A. Morozovos, teleologinis metodas tampa ypatingai aktualiu kintant visuomeninei santvarkai, politinei situacijai⁶⁷. Prisimintina R. Posnerio mintis apibrėžianti teleologinį teisės aiškinimą, kuriuo siekiama išgryninti pozityviosios teisės tikslą: „<...> teisės mokslininkai yra linkę tikėti, kad įstatymų rengėjai, <...> buvo toliaregiški žmonės, todėl jų paliepimai verti sąmoningų paklusnumo pastangų <...>“⁶⁸.
- Precedentinis metodas koncentruojasi į teismo sprendimo autoritetą. Perfrazuojant D. Mikelėnienę ir V. Mikelėną, teismo sprendimas, kuriuo remiantis aiškinama teisės norma, tampa tos teisės normos dalimi ir autoritetu aiškinamai normai⁶⁹.
- Įstatymų leidėjo ketinimo metodas orientuojasi į informacijos autoriaus ketinimus. Pastebėtina, jog įstatymų leidėjo ketinimų metodas ganėtinai artimas teleologiniam metodui, tačiau įstatymų leidėjo ketinimo metodas, perfrazuojant D. Mikelėnienę ir V. Mikelėną, skiriasi nuo teleologinio metodo tuo, jog orientuojamasi į subjektyvius įstatymų leidėjo ketinimus (teleologinio teisės aiškinimo metodo atveju – orientuojamasi į įstatymo tikslą)⁷⁰.
- Lyginamasis metodas suprantamas doktrinoje kaip metodas, gelbstintis teisės sistemai netapti izoliuota ir atskira sistema⁷¹. Vykstant teisės sistemų konvergencijai būtina lyginti nacionalinę ir užsienio teisės doktriną, praktiką.

---

⁶⁴ МОРОЗОВА, Л. А. *Теория государства и права*. Учебник. Москва: Российское юридическое образование, 2010, p. 269.

⁶⁵ MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 233.

⁶⁶ PRAKKEN, H. *AI & Law, Logic and Argument Schemes*. 2005 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cs.uu.nl/groups/IS/archive/henry/argspiss05.pdf>.

⁶⁷ МОРОЗОВА, Л. А. *Теория государства и права*. Учебник. Москва: Российское юридическое образование, 2010, p. 269.

⁶⁸ POSNER, R. A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 123.

⁶⁹ MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 213.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 218.

⁷¹ BOGDAN, M. *Comparative law*. Lund: Kluwer, 1994.

- Analoginis teisės aiškinimo metodas, anot D. Mikelėnienės ir V. Mikelėno suponuoja faktinių ir teisinių panašumų lyginimą bei teisės aiškinimą tokiu būdu, kaip tapati norma ar principas jau buvo aiškinti⁷².
- Funkcinis teisės aiškinimo metodas (*функциональное толкование права*), randamas rusų teisės doktrinoje aiškintinas kaip teisės aiškinimo kanonas, kuriuo interpretuojant teisę analizuojamos sąlygos, kuriomis vykdoma teisė. Pabrėžiama, jog šiuo metodu tiriamas vietos, laiko bei kitų svarbių konkrečiai situacijai aplinkybių kontekstas realizuojant teisės normą. Perfrazuojant L. A. Morozovą, funkcinio teisės aiškinimo pavyzdys - alimentų dydžio nustatymas, kurio metu analizuojama finansinė, šeiminė ginčo šalių padėtis, kitos svarbios faktinės aplinkybės⁷³.
- Specialusis – teisinis aiškinimo metodas (*специально – юридическое толкование*) – tai kanonas, kuriuo interpretuojant teisę remiamasi teisės doktrinos pasiekimais (autoritetingomis doktrininėmis pozicijomis bei moksliniais komentarais)⁷⁴.
- Bendrųjų teisės principų metodas teorijoje apibrėžiamas kaip metodas, kuriuo interpretuojant teisę norma analizuojama bendrųjų teisės principų kontekste (aiškinant kiekvieną teisės normą pirmiausiai analizuotinas jos santykis su bendraisiais teisės principais⁷⁵). Taigi teisės aiškinimas bendrųjų teisės principų metodu reiškia tai, jog atskleidžiant normų turinį yra orientuojamasi į turinį, kuris neprieštarautų bendriesiems teisės principams. Perfrazuojant D. Mikelėnienę ir V. Mikelėną pažymėtina, jog bendraisiais teisės principais grindžiamas teisės aiškinimo rezultatas yra ne vien teisinis, tačiau ir moralinis⁷⁶.

Teorijoje randama pastaba, jog aiškinant teisę svarbi interpretavimo metodų sintezė: interpretuojantis subjektas (tyrimo atveju – teismas) turi derinti teisės aiškinimo metodus siekdamas pašalinti pavienio teisės aiškinimo metodo trūkumus, tokiu būdu išnaudodamas kitų metodų teikiamas galimybes bei lygindamas skirtingų metodų suponuojamus

⁷² MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, p. 230.

⁷³ МОРОЗОВА, Л. А. *Теория государства и права*. Учебник. Москва: Российское юридическое образование, 2010, p. 270.

⁷⁴ СКАКУН, О. Ф. *Теория государства и права: Учебник*. Харьков: Консум, 2000, p. 704.

⁷⁵ MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, p. 226.

⁷⁶ *Ibid.* p. 227.

aiškinimo rezultatus⁷⁷. Perfrazuojant V. Mikelėną galima būtų pažymėti, jog teisės aiškinimo metodai nėra teismų „neklustamumo aureolė⁷⁸“. Nors pastebėtina, jog teisės aiškinimo metodai iš dalies užtikrina, jog teismas, aiškindamas teisę neveikia savavališkai (teismas operuoja konkrečiais interpretavimo įrankiais), tačiau, pasak V. Mikelėno, „<...> teisės aiškinimo taisyklių buvimas savaime neužtikrina, kad nebus išaiškinta, jog juoda yra balta, arba atvirkščiai⁷⁹“. Identifikavus teisės aiškinimo metodo sąvoką ir interpretacinių priemonių visumą suprantama, jog būtent šių interpretacinių įrankių dėka atskleidžiamas pozityviosios teisės turinys. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į doktrinoje randamą atsargų, įspėjantį apie tam tikras specifines rizikas teisės aiškinimo metodologijos vertinimą. Tokį teisės aiškinimo kanonų vertinimą patvirtina vien tokie metodams priskirtini epitetai kaip „labiau įspėjimai nei aiškūs teisės nurodymai⁸⁰“, „tik vertas dėmesio nuomonių sąrašas⁸¹“. Pagrindiniais metodų trūkumais doktrinoje įvardinami metodų neapibrėžtumas, jų taikymo „eiliškumo tvarkos“ nebuvimas (prioritetą vienam ar kitam metodui subjektyviai suteikia teisę aiškinantis subjektas) ir gaunamų aiškinimo rezultatų nesuderinamumas (kai, pavyzdžiui, įstatymo tikslą interpretuojantys subjektai supranta skirtingai)⁸². H. Kelsenas išskiria metodų hierarchijos problemą ir pabrėžia, jog teisės aiškinimo metodai pasižymi vienodu svoriu - „<...> duoda tik galimą, bet ne būtiną rezultatą⁸³“. Tai, jog metodų eiliškumas ar hierarchija nėra įtvirtinti ir teismas subjektyviai renkasi konkrečios normos atskleidimui tinkamą metodą identifikuoja T. Berkmanas, anot kurio, „<...> kiekvienoje byloje teisėjas-menininkas žaidžia tinkamumo, kombinacijų, pirmenybės, balansavimo žaidimą⁸⁴“. Taip pat teisės aiškinimo metodai vertinami „atsargiai“ ir dėl to, kad jais interpretuojant teisę nėra garantuojami konkrečiai apibrėžti ir prognozuojami rezultatai⁸⁵. Tai, jog teisės aiškinimo metodai nesuteikia vieno teisingo interpretavimo rezultato, o tik koordinuoja teisės aiškintoją pabrėžia ir R. Posneris, teigdamas, jog „<...> pagrindinė

---

⁷⁷ Pvz.: VICK, D. Interdisciplinarity and the Discipline of Law, *Journal of Law and Society*, 2004, No. 31, p. 165; LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 85.

⁷⁸ * sąvoka pasiskolinta iš MIKELĖNAS, V. *Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento*, *Jurisprudencija*, 2009, 2(116), p. 88.

⁷⁹ MIKELĖNAS, V. *Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento*, *Jurisprudencija*, 2009, 2(116), p. 85.

⁸⁰ POSNER, R.A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius, Eugrimas, 2004, p. 235.

⁸¹ *Ibid.* p. 227.

⁸² ALEXY, R. *Teisinio argumentavimo teorija. Mokymas apie racionalų diskursą, arba Teisinio pagrindimo teorija*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 20.

⁸³ KELSEN, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 279.

⁸⁴ BERKMANAS, T. *On the academic understanding of legal interpretation in Lithuania*. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: www.lituanus.org/2004/04_1_2Berkmanas.htm.; Cit iš. LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 91.

⁸⁵ LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 85.

kanonų yda yra tai, kad jie nebūtinai veda į konkretų vieną atsakymą, o dažniau – palaiko skirtingų pusių argumentus⁸⁶. Taigi, darytina išvada, jog nei vieno aiškinimo metodų nederą absoliutinti ar taikyti izoliuotai nuo kitų aiškinimo kanonų. Taip pat svarbu suvokti, jog teisės aiškinimo metodai savaime nėra panacėja teisės aiškinimo procese ir aiškinant teisę svarbi metodų sintezė, aiškinimo rezultato tikrinimas keliais metodais.

Doktrinoje randama ir kritiško, skeptiško teisės aiškinimo metodų vertinimo. Kaip pavyzdžiui, G. F. Puchta pabrėždamas teisės aiškinimo metodologijos ribotumą teigė, jog „<...> iš teisės aiškinimo taisyklių susiformavo ypatingas mokslas - teisinė hermeneutika, dažniausiai, pakankamai paviršutiniška, bevaisė, nepasiekianti reikalo esmės ir sausa disciplina⁸⁷. Perfrazuojant šį autorių pabrėžtina, jog esminis teisininko įrankis - racionalus teisinis taktas (teisinis argumentavimas), tuo tarpu išorinė taisyklių forma (tekstas) naudinga tik „silpnoms galvoms“ (aut. past. – versta iš originalaus teksto), mat tokios taisyklės „atpalaiduoja“ nuo individualaus, kritiško ir racionalaus mąstymo⁸⁸. Antrindamas kritiškai G. F. Puchtos pozicijai rusų teisės mokslo atstovas G. F. Šeršenevič ironiškai pabrėžia teisės aiškinimo metodologijos ribotumą teigdamas, jog „<...> teisės interpretavimo metodų kompleksas suteikia pagrindą aiškinimo menui, bet ne teisės mokslui⁸⁹. Kritiką teisės aiškinimo metodologijai pateikia ir vokiečių teisėtyrininkas F. Regelsbergeris, anot kurio „žalą“ teisės hermeneutikai padarė šabloniškas kanonų (metodų) santykis su aiškinimo medžiaga⁹⁰. Šis teisėtyrininkas pabrėžia, jog teisės aiškinimo kanonas „mechaniškai“ analizuoja teisinį tekstą (būtent dėl metodo „mechanikos“ pabrėžiama, jog interpretuojantis subjektas turi racionaliai vertinti teisės aiškinimo procese gautus rezultatus). Rusų teisėtyrininkas E. V. Vaskovskis „įspėja“, jog teisės aiškinimas negali būti atliekamas vien taisyklių pagalba, todėl pirmiausia aiškinant teisę pasitelkiama intuityvi nuojauta, kurios dėka atrandama tai, kas reikšmingiausia konkrečiame aiškinimo veiksmo⁹¹. Taigi minėtų kritiškų pozicijų teisės aiškinimo metodologijai pagrindu konstruotina išvada, jog metodai neturėtų būti beatodairiškai absoliutinami teisės aiškinimo

---

⁸⁶ POSNER, R.A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius, Eugrimas, 2004, p. 237.

⁸⁷ ПУХТА, Г.Ф. *Курс римского гражданского права*. Т. 1. Москва: Типография Современ. Изв., 1874, p. 58; cit. iš ВАСЬКОВСКИЙ, Е. В. *Руководство к толкованию и применению законов*. Москва: Городец, 1997, p. 6.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ ШЕРШЕНЕВИЧ, Г. Ф. *Общая теория права*. Москва: Городец, 1912, p. 21; cit. iš АЛЕКСАНДРОВА, Л. Н. *Толкование юридических норм и его влияние на судебную практику* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://cyberleninka.ru/article/n/tolkovanie-yuridicheskikh-norm-i-ego-vliyanie-na-sudebnuyu-praktiku>>.

⁹⁰ РЕГЕЛЬСБЕРГЕР, Ф. *Общее учение о праве*. Москва: типография т-ва И. Д. Сытина, 1897, p. 138; cit. iš ВАСЬКОВСКИЙ, Е. В. *Руководство к толкованию и применению законов*. Москва: Городец, 1997, p. 6.

⁹¹ ВАСЬКОВСКИЙ, Е. В. *Руководство к толкованию и применению законов*. Москва: Городец, 1997, p. 6.

procesė. Teisės interpretavimo metodai sumažina teismo klaidos šansą interpretuojant teisę, tačiau kiekvienu atveju svarbu racionaliai argumentuoti, pagrįsti konkretaus aiškinimo rezultatų pasirinkimą.

2. BENDRŪJŲ TEISĖS PRINCIPŲ METODAS

Analizuojant bendrųjų teisės principų metodo veikimą Lietuvos teismų jurisprudencijoje pirmiausia identifikuotina viena svarbiausių šiame darbe vartojamų sąvokų – principas, apibrėžiama principų ir normų skirtis bei nustatoma, kokią vietą visoje teisės sistemoje užima principo kategorija. Taip pat šiuo skyriumi atskleidžiama viena principų rūšių – bendrieji teisės principai, įvardinamos šių principų rūšies ypatybės. Siekiant išnagrinėti bendrųjų teisės principų metodo veikimą teismų praktikoje analizuojama principo reikšmė teisės interpretavimo procese.

2. 1. Principo kategorija teisėje

Tikėtis, jog atmesdami principus ir akiai eksperimentuodami su atskirų problemų sprendimais galime sukurti darnią tvarką yra gryna iliuzija⁹².

Doktrinoje įvardinama, jog teisės principai „<...> paskutiniu metu laikotarpiu yra bene labiausiai diskutuojama teisinė kategorija“⁹³. Tačiau ką suponuoja skirtingų konotacijų turinti „principo“ sąvoka *per se*? Kokia specifika pasižymi principo definicija teisėje? Žodis „principas“ kildinamas iš lotyniško žodžio *principium*, reiškiančio „pradžią, pagrindą“⁹⁴. Tarptautinių žodžių žodynas principą apibrėžia kaip „įsitikinimą, lemiantį žmogaus santykių su tikrove, jo elgesio ir veiklos normas, pagrindinę kurios nors teorijos, koncepcijos idėją, svarbiausiąją kurios nors organizacijos veiklos taisyklę“⁹⁵. Tuo tarpu teisės principas doktrinoje apibūdinamas kaip teisės pamatas, ant kurio laikosi teisės reiškinys, vadovaujanti idėja, kreipiantysis pradai, grindžiantis teisės reiškinio turinį, atramos taškas, kuriuo grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika⁹⁶. Kaip matoma, principo definicija už teisės ribų ir teisėje iš esmės nesiskiria, pabrėžiant, jog principas – tai reiškinio pamatinė, vadovaujanti idėja.

⁹² HAYEK, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. I. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 97.

⁹³ LASTAUSKIENĖ, G. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, Nr. 85, p. 46.

⁹⁴ LEWIS, C. T. *Latin Dictionary*, Oxford: Clarendon Press, 1879, p. 244.

⁹⁵ BENDORIENĖ, A., et al. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2001, p. 601.

⁹⁶ Pvz.: JANKAUSKAS, K. *Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005, p. 16; BALTRIMAS, J.; LANKAUSKAS, M. Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamasis būdai [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: http://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Baltrimas_Lankauskas_studija.pdf; BIRMONTIENĖ, T. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002 p. 203.; BAUBLYS, L. et al. *Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 229.

Aksiominiu teisės doktrinos teiginiu tapo pozicija, jog principai teisėje įtvirtina vertybes⁹⁷. Tačiau ar principas ir vertybė – tapačios kategorijos? Anot M. Lankausko ir J. Baltrimo, principus sąlyginai galima įvardinti „operacionaliomis vertybėmis“⁹⁸. Šia mintimi pabrėžiama, jog principai atlieka ne vien etinę paskirtį, tačiau ir tam tikrą funkciją teisės sistemoje. Prisimintina G. Lastauskienės „pastaba“, jog teisės principai pasireiškia kaip privalomo elgesio modeliai, tuo tarpu vertybės demonstruoja galutinį visuomenės tikslą, todėl teisės principai galėtų būti laikomi esantys „tarpine priemone“ siekiant „didžiųjų“ (etinių) organizuotos visuomenės tikslų⁹⁹. Remiantis J. Gumbiu principas galėtų būti apibūdintas kaip standartas išreiškiantis nevienadienius, universalius visuomenės vertybinius interesus, esančius už pozityviosios teisės rėmų¹⁰⁰. Taigi teigtina, jog teisės principai kaip teisinės materijos elementai yra „stipresni“ už visuomenės sąmonėje egzistuojančias (evoliucionuojančias) vertybes, nes vertybės – organizuotos visuomenės tikslas esantis už pozityviosios teisės rėmų, o teisės principai – privalomo elgesio modeliai įtvirtinti pozityviojoje teisėje. Siekis nustatyti „takoskyrą“ tarp principų ir vertybių yra tikslingas tik tiek, kiek norima pabrėžti, jog, vertybė egzistuoja už pozityviosios teisės ribų ir būtent per teisės principo kategoriją patenka į pozityviosios teisės veikimo sritį (R. Alexy žodžiais tariant - principas ir vertybė yra dvi to paties medalio pusės¹⁰¹).

Teisės teorijoje įtvirtinta, jog tiek teisės principai, tiek teisės normos – tai visuomeninio viešojo pobūdžio elgesio standartai išreiškiantys teisinę tvarką¹⁰². Pastebėtina, jog principams ir normoms, kaip teisinės sistemos elementams, priskiriami šie bendri bruožai: norminis charakteris (išreiškia teises, pareigas - privalomybę), sistemiškumas, refleksiškumas, dinamiškumas, koegzistavimas (vieni standartai garantuoja kitus)¹⁰³. Tačiau siekiant suvokti principo kategorijos teisėje reikšmę svarbu atrasti šių

---

⁹⁷ Pvz.: BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija? Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 69-82; BALTRIMAS, J.; LANKAUSKAS, M. Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamasis būdai [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: http://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Baltrimas_Lankauskas_studija.pdf.

⁹⁸ BALTRIMAS, J.; LANKAUSKAS, M. Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamasis būdai [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014 [žiūrėta 2017 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: http://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Baltrimas_Lankauskas_studija.pdf, p. 8.

⁹⁹ LASTAUSKIENĖ, G. Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 8 (86), p. 65.

¹⁰⁰ GUMBIS, J. *Sutarties laisvės teisinės ribos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002. p. 32.

¹⁰¹ *Ibid.* p. 65.

¹⁰² VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 247; LASTAUSKIENĖ, G. Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika, *Teisės problemos*, 2005/1 (47), p. 6.

¹⁰³ KÜRIS, E., *Ko neparasė Rogeris Cotterrellas, arba subjektyvus teisės sociologijos įvadas// R. Cotterrell. Teisės sociologija: Įvadas*. Kaunas: Dangerta. 1997, p. 390-393; Cit iš. JANKAUSKAS, K. Teisės principų

standartų skirtumus. Analizuojant doktriną pastebėtinas dažniausiai randamas normų ir principų kategorijų skirtumas: skirtingas šių elgesio modelių konkretumo laipsnis ir veikimo pobūdis. Doktrinoje pabrėžiama, jog principai pasižymi deontiniu - teleologiniu pobūdžiu, taigi pareigos buvimas juose įtvirtintas išreiškiant ne konkretų elgesio būdą, o siekį, tikslą, vertybinį orientyrą, o teisės normoms būdingas deontinis – deontologinis pobūdis, nes normose įtvirtinami tikslūs nurodymai¹⁰⁴. R. Dworkinas pabrėžia kokybinę principų ypatybę - tai, jog principai pasižymi specifine „svarumo ir svarbos plotme“ (yra įgyvendinami tam tikra apimtimi – kiek svarbūs ginčo situacijai), o normos taikomos pagal principą „viskas arba nieko“ (funkciškai tinka arba ne konkrečiam atvejui kvalifikuoti)¹⁰⁵. Tokią poziciją dėl principų ir normų skirtumo papildo ir H. Ávila, pabrėždamas, jog principai yra papildančio charakterio elementai, o normos – konkretūs sprendžiamojo pobūdžio standartai¹⁰⁶. Remiantis H. L. A. Hartu, principus nuo normų skiria ne vien minėtas abstraktumo laipsnis ir „nesprendžiamasis“ charakteris, tačiau ir pageidaujumas (principai brėžia pageidaujamą siekį)¹⁰⁷. Šių doktrininų pozicijų pagrindu teigtina, jog principams būdinga abstraktesnė išraiška, „svorio“ dimensija, kryptingumas, nesprendžiamasis charakteris, stiprus vertybinis pagrindas. Taip pat akcentuotina, kad principai – universalios orientuojančio pobūdžio idėjos, tuo tarpu normos – tikslūs bei apibrėžti norminančio charakterio elgesio standartai. Prisimintina R. Bakševičienės „pastaba“, jog principai suvoktini kaip „idealizmo apraiška teisėje“ ir savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija (ir tik po to kaip pagalbinė „techninė“ teisinio reguliavimo, realizavimo priemonė)¹⁰⁸. Ši teisėtyrininkė pabrėžia idealistinę teisės principų prigimtį, kuri lemia tai, jog pati teisė subordinuojama principams (pateikia pavyzdį: teismas vykdo teisingumą, o ne jį pats kuria – jis vykdo tai, kas padiktuota vėlgi – principo)¹⁰⁹. Ši mintis papildo aptartus normų ir principų skirtumus pabrėždama, jog principai – tai teisės sistemos fundamentalūs pradai, moralės dimensijos reikalavimas teisėje, idealizmo

---

vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai. *Jurisprudencija.*, 2004, t. 59 (51), p. 141.

¹⁰⁴ BAUBLYS, L. *et al. Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas.* Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 232.

¹⁰⁵ DWORKIN, R. *Rimtas požiūris į teises.* Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004, p. 51-56.

¹⁰⁶ AVILA, H. *Theory of legal principles.* Dordrecht: Springer, 2007, p. 36.

¹⁰⁷ HART, H. L. A. *Teisės samprata,* Vilnius: Pradai, 1997, p. 401.

¹⁰⁸ * Idealizmas remiantis R. Bakševičiene - tai polinkis vadovautis aukštais idealais; idealizmas dvasios pradą laiko pirmesniu už materijos pradą; BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija? Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 69.

¹⁰⁹ BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija? Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 75.

išraiška, o normos – konkretumu pasižymintys reguliaciniai įrankiai. Konstruotina išvada, jog teisės principas kaip vertybė, įtvirtinta pozityviojoje teisėje, koordinuoja teisinių reguliavimą bei realizavimą, pasižymi stipria „orientuojamąja“ funkcija, tačiau nedeterminuoja konkretaus sprendimo.

Apibrėžiant principo kategorijos teisėje reikšmę svarbu paminėti tai, jog doktrinoje randamos skirtingos pozicijos dėl principų atliekamo savarankiško reguliuojamojo vaidmens ir jų normatyvinio krūvio. Remiantis K. Jankausku skirtinos dvi esminės pozicijos dėl principų vietos teisės sistemoje remiantis principų normatyviniu krūviu: pirmoji pozicija - principai nepriskiriami normatyvinei tvarkai ir suvokiami kaip simbolinės idėjos, nepasižyminčios norminiu krūviu (šios fundamentalios idėjos veikia teisės taikytoją netiesiogiai - teisinės sąmonės lygyje); antroji pozicija principus traktuoja kaip teisinės sistemos *conditio sine qua non* ir priskiria šiems elementams savarankiškas tiesioginio teisinių santykių reguliavimo funkcijas¹¹⁰. Vis dėlto šiame darbe principai traktuojami kaip teisinės sistemos elementai atliekantys savarankiškas funkcijas (analizuojama vieną jų – teisės interpretavimo funkcija).

2. 2. Principo reikšmė teisės aiškinimo procese

Teisės teorijoje bei doktrinoje išskiriamos šios principų funkcijos: reglamentavimo (įstatymų leidėjas priimdamas įstatymus privalomai vadovaujasi principais), teisės spragų užpildymo (nesant galimybės taikyti įstatymo analogiją taikoma teisės analogija), kolizijų šalinimo (normų kolizijos atveju prioritetą teikiamas normai atitinkančiai teisės principų dvasiai, argumentavimo (motyvuojant sprendimą remiamasi principais) ir interpretavimo funkcija (aiškinant normą nustatomas jos santykis su šakos bei bendraisiais teisės principais)¹¹¹. Šiame darbe orientuojamasi būtent į principų atliekamą interpretavimo funkciją. Taigi koks principų poveikis teisės normos turinio atskleidimo procese? Anot V. Mikelėno, „<...> aiškinant bet kurią teisės normą būtina nustatyti jos santykį tiek su bendraisiais, tiek su atitinkamos teisės šakos principais“¹¹². Ieškant teisės principų ir teisės aiškinimo proceso sąveikos prisimintinas E. Spruogio pastebėjimas, jog <...> bet kuri teisė aiškinanti institucija, o pirmiausia – teismas, privalo nustatyti taikytinus teisės

¹¹⁰ JANKAUSKAS, K. *Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005, p. 31.

¹¹¹ Pvz.: LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 119.

¹¹² MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 226.

principus¹¹³“. Kaip nustatyta, teisės aiškinimas atliekamas dėl teisės imperatyvų tekstinio neaiškumo, dviprasmiškumo. Taip pat identifikuota, jog teisės principai – abstraktaus pobūdžio teisinės materijos elementai, nepasižymintys unifikuotu turiniu. Taigi kyla paradoksali mintis - kaip šie abstraktaus turinio standartai veikia teisės teksto atskleidimo procese?

Ieškant atsakymo į klausimą kaip abstraktų, neaiškų tekstą aiškinti kitomis abstrakcijomis – teisės principais, paminėtinos dvi savotiškos doktrininės „pastabų grupės“ teisės aiškinimo ir principų sąveikos klausimu. Pirmiausia doktrinoje pažymima, jog principai yra turiningojo teisės aiškinimo įrankis, todėl aiškinant teisę principų kontekste pasitelkiamas ne vien siauras teisinis tekstas, tačiau žymiai platesnis aiškinimo priemonių arsenalas – principai. Perfrazuojant R. Latvelę, teisėjas aiškinantis teisę principų kontekste „įgalinamas“ peržengti formalųjį teisinį tekstą ir remtis ne tik teksto ženklų sistema, tačiau ir visuomeninių vertybių išraiška pozityviojoje teisėje - principais¹¹⁴. Remiantis E. Kūriu galima teigti, jog principai teisės aiškinimo procese atlieka „negatyviąją funkciją“, nes šie elementai yra vienas kriterijų, pasižymintis teisinio reglamentavimo kritikos potencialu¹¹⁵. Principų atliekama „negatyvioji funkcija“ reiškia, jog principai „įgalina“ kvestionuoti teisinį reglamentavimą ir nukrypti nuo jo (išimtiniais atvejais), taigi principai galėtų būti įvardinti esą pozityviosios teisės normų „teisingumo testu“. Doktrinoje randama nuomonė, jog teisės aiškinimas principų kontekste suvokiamas kaip teisės normos kvestionavimas socialinio etinio jos egzistavimo fono požiūriu¹¹⁶. Taigi, principais interpretuojant pozityviosios teisės nuostatas jos yra vertinamos remiantis moraliniais kriterijais (lyginama šių nuostatų atitiktis moraliniams reikalavimams), todėl teisės aiškinimo procese principai atlieka ir pozityviosios teisės moralumo (vertingumo) verifikavimo funkciją¹¹⁷. Atkreiptinas dėmesys į B. Cardozo mintį, kad teisėjo pareiga – įkūnyti teisėje „esamuojų“ laikotarpiu gyvenančių asmenų įsitikinimus, todėl galima teigti, jog interpretuojant teisę principais (tiriant pozityviosios teisės ir principų sąveiką) teisė „papildoma“ tuo, kas aktualiu metu (aiškinant normą konkrečioje situacijoje) visuomenėje laikytina vertybe¹¹⁸.

¹¹³ SPRUOGIS E. Teisės aiškinimo probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*. 2006, 8 (86), p. 58.

¹¹⁴ LATVELĖ, R. *Teisėjas kaip įstatymų leidėjo partneris arba keli teoriniai požiūriai į teisėjo vaidmenį*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr10/10_teise_2.htm>.

¹¹⁵ KŪRIS, E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga, Neringa, 2001 m. birželio 11-12 d.* Vilnius : Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002. p. 213.

¹¹⁶ LASTAUSKIENĖ, G. Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus. *Jurisprudencija*. 2006, 8 (86), p. 69.

¹¹⁷ LASTAUSKIENĖ, G. Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 1 (47), p. 6.

¹¹⁸ CARDOZO, B. N. *The Nature of the Judicial Process*. New Haven: Yale University Press, 1991, p. 173; cit. iš BALTRIMAS, J.; LANKAUSKAS, M. Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir

Pažymėtina, kad aiškinant teisę principų kontekste interpretavimo rezultatas pasižymi „jautrumu“ bei lankstumu tiek konkrečioms ginčo šalių interesams, tiek visos visuomenės vertybėms, o toks rezultatas atitinka ir pačiai teisės sistemai keliamą reflektyvumo, lankstumo socialinių santykių atžvilgiu reikalavimą. Perfrazuojant G. Lastauskienę galima teigti, kad teisės principai yra teisininkų bendruomenės ir visuomenės dialogo galimybė, nes principais, atspindinčiais visuomenės lūkesčius yra vertinama įstatymų leidėjo įtvirtinta pozityvioji teisė¹¹⁹. Taigi teisės principai yra vienas „kanalų“, per kurį pozityvioji teisė papildoma egzistuojančiais visuomenės poreikiais, aktualiais interesais. Taip pat akcentuotina, jog aiškinant teisę principų kontekste „tikrinama“ normos turinio koreliacija su principais, kas suponuoja, jog principai suteikia teisėjui galimybę nukrypti nuo griežtos normos tekstinio imperatyvo reikšmės ir ieškoti interpretavimo rezultato, kuris koreliuotų su principų dvasia (tuo pačiu ir visuomeninėmis vertybėmis).

Vis dėlto kaip minėta, egzistuoja ir kita doktrininė „pastabų“ grupė principų ir teisės aiškinimo santykio klausimu, akcentuojanti, jog aiškinant teisę principų kontekste svarbu tą atlikti argumentuotai, beatodairiškai neabsoliutinant principų. Doktrinoje randama pozicija, kuria „įspėjama“, jog aiškinant teisę principais atsiranda spekuliacijos, pageidaujamų išvadų „pritempimo“ rizika, kurią suponuoja principų abstraktumas bei tai, jog principams nebūdingas griežtai apibrėžtas turinys, aiškios turinio ribos¹²⁰. Kaip minėta, principai teisės aiškinimo procese suteikia teisę aiškinančiam subjektui platesnę „veikimo erdvę“ - leidžia peržengti formalaus teksto ribas, tačiau perfrazuojant V. Mikelėną akcentuotina, kad neatsakingai operuojant principais teisės interpretavimo procese esti teisinio neaiškumo bei neapibrėžtumo rizika¹²¹. Šis teisėtyrininkas principus ironiškai įvardina esant „mistiniais dalykais“ ar net „fikcijomis“, išreiškiančiomis siekiamybę, o ne realybę ir atkreipia dėmesį į tai, jog aiškinant pozityviają teisę principų kontekste atsiranda „pseudoargumentacijos laisvė“, kurią lemia tai, kad principų turinį atskleidžia teismas (be abejo – su tam tikra subjektyvumo „doze“)¹²². Taigi, konstruotina išvada, jog ydinga absoliutinti teisės principų kategoriją teisės interpretavimo procese dėl bendro požiūrio į principų turinį nebuvimo, o tiksliau – aiškinant teisę siūlytina remtis principais argumentuotai. Šią „atsargaus“ principų kaip pagalbinių priemonių teisės interpretavimo procese vertinimo poziciją papildė G. Lastauskienė teigdama, jog „<...> turime naudotis

---

plėtojamas būdai [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: http://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Baltrimas_Lankauskas_studija.pdf.

¹¹⁹ LASTAUSKIENĖ, G. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*, 2012, t. 85, p. 47.

¹²⁰ LASTAUSKIENĖ, G. Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 1 (47), p. 18.

¹²¹ MIKELĖNAS, V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. *Jurisprudencija*, 2009, 2(116), p. 86.

¹²² *Ibid.*

jais <...> atsakingai ir tik tada, kai būtina. Priešingu atveju principai gali tapti didžiuliu pavojumi funkcionuojančiai teisei¹²³“. Taigi antra „doktrininų pastabų“ grupė pažymi, jog principai kaip priemonė teisės aiškinimui kelia teisinio nestabilumo ir subjektyvaus, spekuliatyvaus, manipuliatyvaus teisės aiškinimo pavojų (o tuo pačiu - ir neracionalių interpretavimo rezultatų riziką), nes abstraktus teisės principų turinys gali lemti laisvai interpretuojamus „kaip patogu“ aiškinimo rezultatus. Abstrakčių principų turinį atskleidžia teismas pateikdamas autoritetinę (oficialią), tačiau neišvengiamai subjektyvią principų traktuotę, todėl interpretuojant teisę principų kontekste nėra įmanoma pateikti teismo sprendimo prognozių (kas kelia teisinio stabilumo ir teisėtų lūkesčių realumo abejonę). Teigtina, kad absoliutinant principus teisės aiškinimo procese yra veikiama pavojinga linkme – kyla neapibrėžto, savitikslio, spekuliatyvaus ar „pritempto“ naudingiems interpretavimo rezultatams ir stokojančio objektyvumo teisės aiškinimo rizika. Taigi, principai kaip abstraktaus charakterio visuomeninių vertybių žymės įtvirtintos pozityviojoje teisėje orientuoja, koordinuoja teisinį reguliavimą bei teisės realizavimą, tačiau atkreiptas dėmesys į tai, jog principų abstraktus, neunifikuotas turinys, nevienodai suvokiamas jų vaidmuo ir galia teisės sistemoje suponuoja korektiško ir argumentuoto šių priemonių naudojimo svarbą.

2. 3. Bendrieji teisės principai

Tai, jog interpretuojant teisę būtina vadovautis bendraisiais teisės principais ne kartą akcentuota Lietuvos teismų jurisprudencijoje¹²⁴. Svarbu atkreipti dėmesį, jog vienoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių bendrieji teisės principai įvardinami esantys demokratinių valstybių bruožu: „<...> tiek baudžiamosios teisės paskirtis, tiek ir bendrieji teisės principai, įtvirtinti demokratinių valstybių jurisprudencijoje <...>¹²⁵“. Pasak A. Andruškevičiaus, bendrieji teisės principai yra tokie standartai, kurių įtvirtinimas teisėje

¹²³ LASTAUSKIENĖ, G. Teisės principai yra teisės „griaučiai“. *Teismai. lt*, 2015, Nr. 1, p. 23.

¹²⁴ Pvz.: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2011 m. sausio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (1999 m. gegužės 18 d. redakcija) 67 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 13/2008; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 21 d. nutartis administracinėje byloje I. K. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Nr. e A-137-146/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. A.S., Nr. 3K-3-163; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje M. Ž. v. Lietuvos dailės muziejus, Nr. 3K-3-4-916/2017.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-181-895/2015.

arba ignoravimas tiesiogiai susijęs su vyraujančiu politiniu režimu¹²⁶. Tuo tarpu R. Bakševičienė pažymi, jog principų taikymas teisės praktikoje atspindi visos teisinės sistemos būseną¹²⁷. Pateiktų pozicijų pagrindų galima teigti, jog bendrieji teisės principai (ne vien jų deklaratyvus pripažinimas, tačiau ir efektyvus taikymas) yra vienas demokratinių valstybių teisės bruožas. Teorijoje randamas platus bendrųjų teisės principų sąrašas: teisingumo, sąžiningumo, protingumo, teisinės valstybės, lygybės, proporcingumo bei kiti¹²⁸. Tačiau kokia principų kategorija galėtų būti laikoma „bendraja“ visai teisės sistemai? Kokiais požymiais pasižymi ši principų grupė?

Anot S. Arlausko, bendrieji teisės principai - tai „visuomenės pripažinti pamatiniai teisingumo vaizdiniai“¹²⁹. Ką norima pasakyti pabrėžiant, jog ši principų rūšis yra „pripažįstama visuomenės“? Pirmiausiai ši mintis „sufleruoja“, jog bendrieji teisės principai „kyla“ iš visuomenės – o tiksliau, formuojasi (evoliucionuoja) visuomenės teisinėje sąmonėje, kurioje egzistuoja netikslingų visuomenės narių poelgių dėka¹³⁰. Taigi, bendrieji teisės principai nėra „atrandami“ tikslingai teisėkūros būdu ir pabrėžiama, jog šios universalios maksimos formuojasi visuomenės teisinės sąmonės (intuicijos) lygmenyje. Galima teigti, jog būtent dėl unikalaus formavimosi būdo (nėra tikslingai sukurti teisėkūros keliu) šie principai žymiausiu mastu demonstruoja visuomenės vertybinius lūkesčius, kurių veikiama, be abejonės, yra ir teisė.

Identifikavus, kad bendrieji teisės principai ypatingi formavimosi pobūdžiu (evoliucionuoja teisinėje sąmonėje), pabrėžtinus ir kitas svarbus šių aksiomų bruožas – veikimo sritis. Teorijoje pažymima, jog bendrieji teisės principai yra unikalūs „apreptimi“ – pripažįstama, jog šie standartai persmelkia visą teisės sistemą¹³¹. Tai, kad bendrieji teisės principai veikia visą teisės sistemą identifikuoja E. Kūris teigdamas, jog „<...> bendrieji teisės principai yra tarytum „labiau fundamentalūs“, nes jais grindžiamos visos teisės

---

¹²⁶ ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 77.

¹²⁷ BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija? Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 69.

¹²⁸ BAUBLYS, L. *et al. Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 234.

¹²⁹ ARLAUSKAS, S. Socialinis ir procedūrinis teisingumas teisiniame diskurse. *Jurisprudencija*, 2006, 8(86), p. 24.

¹³⁰ * Teisinės sąmonės sąvoka suprantama pagal A. Vaišvilos pateikiamą teisinės sąmonės definiciją: tai pradinis teisės egzistavimo lygmuo, kuriame idėjos įgauna vertybinį kryptingumą; teisinėje sąmonėje asmenys siekia savo egzistencinius interesus paversti visai visuomenei privaloma tvarka. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 209; BAUBLYS, L. *et al. Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 233.

¹³¹ BAUBLYS, L. *et al. Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 233.

šakos, visa valstybės sąranga, tuo tarpu visų kitų (t. y. ne bendrųjų) teisės principų taikymo „erdvė“ yra siauresnė, specifiškesnė¹³². Taigi, konstruotina išvada, kad bendrieji teisės principai nėra „izoliuota“ principų grupė ir pabrėžtinai jų „adresavimas“ visai teisės sistemai.

Svarbu pabrėžti ir bendrųjų teisės principų teisinę galią. Teorijoje pripažįstama, jog bendriesiems teisės principams priskiriama Konstitucijos galia¹³³. Ar tai reiškia, jog bendrieji teisės principai „konkuruoja“ su Konstitucija? Teigiant, jos bendrieji teisės principai pasižymi Konstitucijos galia pabrėžiamas nerašytinis Konstitucijos aspektas (Konstitucija suvoktina ne vien kaip Tautos sukurtas aukščiausios galios teisės aktas, tačiau ir kaip principų, kurie susiformuoja visuomenės teisinėje sąmonėje (ne tekste) visuma)¹³⁴. Siekiant išryškinti šių principų ir Konstitucijos esminį skirtumą prisimintina tai, jog bendrieji teisės principai pagal formavimosi charakterį priskirtini iš visuomenės teisinės sąmonės kylančioms maksimoms, todėl šios Konstitucijos galią turinčios aksiomos skirtingai nei Konstitucija nėra įsteigtos ar tikslingai teisėkūros būdu sukurtos.

Pasak E. Mackuvienės, „<...> bendrųjų teisės principų metodas galėtų būti priskirtinas intuityviajai hermeneutikai¹³⁵. Šią mintį galima papildyti F. A. Hayek pozicija, anot kurios teisėjas gali nežinoti, kas jį pastūmėjo rinktis tam tikrą sprendimą, tačiau jis privalo intuicijos padiktuoto sprendimo laikytis, jei tik gali jį racionaliai įrodyti¹³⁶. Taigi, bendrieji teisės principai veikia teisę taikančio subjekto sąmonę ir savotiškai diktuoja jam labiausiai su visuomenės vertybiniais lūkesčiais koreliuojantį sprendimą („<...> teisėjas privalo ginti principus, kuriais grindžiama egzistuojanti tvarka¹³⁷“). Tai, jog teisės realizavimo procese teisę taikantį (o, be abejonės – ir aiškinantį) subjektą „įpareigoja“, esmingai koordinuoja fundamentalieji teisės principai įvardina ir R. Dworkinas, teigdamas, jog teisė kaip integrali visuma reikalauja vadovautis taisykle, jog teisę struktūruoja bendras teisiškumo, teisingumo principų kompleksas¹³⁸.

Vis dėlto, bendrieji teisės principai pasižymi ir savita taikymo problematika. Pripažįstama, jog taikant šiuos principus susiduriama su jų abstraktumu, nevienodai suprantamu principų turiniu, kurį lemia tai, jog bendrieji teisės principai neturi aiškiai

---

¹³² BIRMONTIENĖ, T. *et al.* Lietuvos konstitucinė teisė. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 209.

¹³³ BAUBLYS, L. *et al.* Teisės teorijos įvadas. 2 pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 234.

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ MACKUVIENĖ, E. Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris. *Teisė*, 2009, t. 70. 114 psl.

¹³⁶ HAYEK, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. T. 1. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 77.

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ DWORKIN, R. Teisės imperija. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 44.

apibrėžtų turinio ribų ir jų turinys yra „papildomas“ teismų praktikos bei doktrinos. Kaip nustatyta, šie universalūs principai yra unikalūs tuo, jog egzistuoja tiek, kiek juos „įteisina“ (įprasmina) visuomenė (žmogaus teisinė sąmonė), todėl akivaizdu, jog šie principai negali turėti konkretaus unifikuoto turinio, mat visuomenės išpažįstamos vertybės kinta, formuojasi, evoliucionuoja. Kaip dar vienas keblumų (ar greičiau – subtilumų) bendrųjų teisės principų taikymo aspektu įvardinama ir tai, jog dažnai kyla skirtingų bendrųjų teisės principų kolizija, kuri lemia, jog šios universalios maksimos (išreiškiančios tam tikrą unifikuotą visuomenės teisinę - etinę idėją) turi būti tarpusavyje derinamos, ieškoma jų pusiausvyros. Taigi, pabrėžtina, jog svarbi misija tenka teismų praktikai bei doktrinai, kurioje principai yra atskleidžiami (identifikuojamas jų turinys konkrečių faktinių aplinkybių kontekste).

Kaip minėta, abstraktų principų turinį „plėtoja“ teismų praktika bei doktrina. Pažymėtina, jog būtent dėl to, kad bendrųjų teisės principų turinys yra atskleidžiamas konkrečių faktinių aplinkybių kontekste, bendrieji teisės principai užtikrina teisės reagavimą į konkrečios individualios situacijos ypatumus (teisės lankstumą) ir šalina padarinius, kuriuos galėtų sukelti pozityvioji teisė, be tokios svarbios atsvaros kaip bendrieji teisės principai. Taigi, teigtina, jog bendrieji teisės principai kaip tam tikros universalios, visuomenės teisinėje sąmonėje evoliucionuojančios ir pozityviojoje teisėje įtvirtintos vertybės yra teisinių sprendimų „jautrumo“ kiekvienam konkrečiam atvejui, lankstumo, reflektyvumo garantas.

3. LIETUVOS TEISMŲ JURISPRUDENCIJA

3. 1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija

Lietuvos teismų sistemoje neabejotinai ypatingą vaidmenį užima Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Remiantis Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 23 straipsniu, šis teismas yra vienintelis kasacinės instancijos teismas įsiteisėjusiems bendrosios kompetencijos teismų nuosprendžiams, sprendimams, nutartims, nutarimams ir įsakymams peržiūrėti bei yra unikalus tuo, jog užtikrina vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus bei kitus teisės aktus¹³⁹. Šio teismo autoritetingumą įrodo tai, jog į šio teismo nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia valstybės ir kitos institucijos, asmenys, taikydami įstatymus ir kitus teisės aktus. Šioje darbo dalyje pateikiama LAT jurisprudencijos analizė tiek civilinių, tiek baudžiamųjų bylų aspektu siekiant išanalizuoti bendrųjų teisės principų metodo taikymo ypatumus.

Viename nutarimų Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – taip pat ir Konstitucinis Teismas) identifikavo teisės paskirtį: „<...> Elgiantis vienašališkai, būtų ignoruojama humaniškoji teisės paskirtis¹⁴⁰“. Taip pat šiame nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, jog „<...> vienas pagrindinių teisės tikslų – teisingumas¹⁴¹“. Tai, jog teisingumas kaip bendrasis teisės principas iš tiesų padeda įgyvendinti humaniškąją teisės funkciją iliustruoja visuomenės dėmesio susilaukusi „Zdanių dvynukų byla¹⁴²“. Šioje civilinėje byloje teismas aiškino Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – Civilinis kodeksas) 6.250 straipsnio 2 dalies nuostatą¹⁴³, kurioje įtvirtinta, jog neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, o tiksliau – teismas vertino, ar neturtinę žalą sveikatos sutrikdymo atveju turi teisę gauti su nukentėjusiais artimai susiję asmenys. Esminė šios bylos faktinė aplinkybė yra tai, jog ligoninėje gimus dvynukams jie buvo sužaloti dėl dviejų ligoninės darbuotojų kaltės - vos gimus buvo paguldyti ant šildomųjų

¹³⁹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-06-17, nr. 46-851.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *1995 m. kovo 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ papildymo ir pakeitimo“ 8 punkto, kuriuo iš naujo išdėstytas įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 12 straipsnio pirmosios dalies 3 punktas, ir Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo papildymo ir pakeitimo“ 23 punkto, kuriuo iš naujo išdėstytas Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 16 straipsnio septyntasis punktas, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“*, Nr. 20/94-21/94.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje L. Z., M. Z., V. Z., G. Z v. VŠĮ Marijampolės ligoninė*, Nr. 3K-7-255/2005.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, nr. 74-2262.

pagalvėlių, pripildytų per karštu vandeniu. Dėl tokio medikų veiksmo bejėgiškos būklės naujagimiai patyrė sunkių kūno sužalojimų. Nukentėjusiesiems buvo atliktos odos persodinimo operacijos, vėliau – nustatyti kalbos bei koordinacijos sutrikimai, taip pat nustatytas 35 proc. bendrojo darbingumo netekimas. Teorinėje šio darbo dalyje minėta, kad bendrieji teisės principai yra ypatingi tuo, jog jų turinys nėra galutinai suformuotas (unifikuotas) ir įtvirtintas pozityviojoje teisėje ir yra „papildomas“ per teismų praktiką. Tokiu būdu šioje byloje buvo atskleistas (ar tiksliau - „papildytas“) teisingumo principo turinys. Teismas konstatavo: „<...> asmens sveikatos sužalojimo atveju nukentėjusiajam asmeniui atlyginami šio asmens patirti nuostoliai ir neturtinė žala. Naujagimių didelio sužalojimo atveju neturtinė žala buvo padaryta jiems patiems, jų tėvui, kaip priverstiniam donorui, ir tėvams dėl ypatingo dvasinio ir fizinio vaikų ir tėvų ryšio. Asmeniui, kuris pats nepatyrė fizinių sužalojimų, bet išgyveno dėl jo bejėgių naujagimių sužalojimo, teisingumo sumetimais neturtinė žala gali būti priteisiama pagal konkrečios bylos aplinkybes¹⁴⁴.“ Teismas vertindamas sužalotų naujagimių ir su jais susijusių asmenų (tėvų) glaudų ryšį suteikė prioritetą teisingumo maksimais, kurią teismas aiškino kaip „reikalaujančią“ atlyginti neigiamą emocinį poveikį tėvams, net ir nesant įstatyme įtvirtintai tokiai galimybei. Remiantis V. Mikelėnu, teisingumas yra bendrasis teisės principas, kurio prasmė atskleidžiama kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į bylos faktines aplinkybes, todėl būtent šioje byloje teisingumas buvo atskleistas įvertinus naujagimių ir artimai susijusių asmenų (tėvų) ryšį¹⁴⁵. Taigi, šioje byloje Civilinio kodekso 6.250 straipsnio 2 dalies norma, nustatanti neturtinės žalos dydį, buvo aiškinama teisingumo principo kontekste ir tėvams buvo priteista neturtinė žala. Perfrazuojant D. Mikelėnienę ir V. Mikelėną, teismas aiškindamas šią normą bendrųjų teisės principų kontekste priėmė ir teisinį, ir vertybinį sprendimą¹⁴⁶. Anot R. Latvelės, „<...> įstatymų leidėjo ir teismų santykis turėtų būti suvokiamas ne kaip hierarchinis ar linijinis, o kaip tam tikras judėjimas ratu, su besiliečiančiomis kompetencijų ribomis¹⁴⁷“. Šia mintimi remiantis teigtina, kad teismas, priimdamas sprendimą byloje (kai įstatyme nesant numatytos galimybės priteisė tėvams neturtinę žalą už vaikų sveikatos sutrikdymą) pademonstravo, jog iš tiesų, teismas aiškindamas teisę yra ir įstatymų leidėjo partneris.

---

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje L. Z., M. Z., V. Z., G. Z v. VŠĮ Marijampolės ligoninė, Nr. 3K-7-255/2005.

¹⁴⁵ MIKELĖNAS, V., VILEITA, A., ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 60.

¹⁴⁶ MIKELĖNIENĖ D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 140.

¹⁴⁷ LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 186.

Anot H. L. A. Harto, „<...> teisingumas tradiciškai yra suprantamas kaip pusiausvyros arba proporcijos palaikymas, atstatymas¹⁴⁸“. 2002 m. sausio 21 d. nutartyje civilinėje byloje S. A. „Apatit Fertilizers“ v. AB „Lifosa“¹⁴⁹ LAT įtvirtino pozicija, jog civilinėje teisėje teisingumo principas reikalauja tinkamo kreditoriaus ir skolininko teisėtų interesų pusiausvyros užtikrinimo. Šios bylos fabulos esminė aplinkybė yra tai, jog kreditorius pateikė prašymą Rusijos Federacijos tarptautiniam komerciniam arbitražui prie Rusijos Federacijos pramonės ir prekybos rūmų dėl 3 457 915, 37 USD sumos priteisimo iš AB „Lifosa“. Arbitražo pirmininko nutarimu nuspręsta taikyti ieškinio užtikrinimo priemones - AB „Lifosa“ sąskaitos ir kilnojamojo turto areštą bei nekilnojamojo turto perleidimo uždraudimą. Taigi, kreditorius kreipėsi į teismą dėl arbitražo pirmininko nutarimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje. Svarstydamas šį prašymą LAT paradoksaliai atskleidė teisingumo principo turinį bylos faktinių aplinkybių kontekste. Teismas atkreipė dėmesį į skolininko svarų indėlį Kėdainių rajono ekonomikai ir į tai, jog leidus vykdyti arbitražo pirmininko nutarimą būtų iš esmės pabloginta Kėdainių rajono ekonominė padėtis, sukeltos neigytivos socialinės ir ekonominės pasekmės plačiam asmenų ratui bei sutrikdyta viešoji tvarka: „<...> atsakovas yra didžiausia Kėdainių rajono gamybinė įmonė tiek parduodamos produkcijos kiekiu, tiek darbuotojų skaičiumi. Įmonės mokami mokesčiai sudaro apie 30 proc. Kėdainių rajono biudžeto pajamų. <..> arbitražo pirmininko nutarimo vykdymas reikštų, kad atsakovas neturėtų galimybės vykdyti jokios veiklos, ir tai galėtų sukelti neigiamas socialines ir ekonomines pasekmes ne tik atsakovui, bet ir daugeliui Kėdainių rajono įmonių bei gyventojų, todėl daro išvadą, jog tokios arbitražo pirmininko nutarimu taikytinos ieškinio užtikrinimo priemonės neproporcingos jų taikymu siekiamais tikslams, pažeidžia LR Konstitucijoje ir CK 1.5 str. įtvirtintą teisingumo bei CK 1.2 str. įtvirtintus lygiateisiškumo bei proporcingumo principus, prieštarauja viešajai tvarkai ir toks arbitražo pirmininko nutarimas negali būti pripažįstamas ir vykdomas Lietuvos Respublikoje¹⁵⁰“. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog kasacinis teismas pabrėžė: „<...> kadangi ieškinio užtikrinimo priemonių taikymas susijęs su laikinu turtinių ir kitų atsakovo teisių ribojimu bei jo veiklos suvaržymu, todėl čia ypač svarbus teisingumo principo įgyvendinimas. Taikant ieškinio užtikrinimo priemones teisingumas reikalauja, kad asmeniui padaryta žala būtų atlyginama visiškai, tačiau kartu būtina atsižvelgti ne tik į kreditoriaus, bet ir į pagrįstus skolininko interesus, į jo turtinę padėtį, ieškinio užtikrinimo priemonių taikymo pasekmes skolininkui bei kitiems su skolininko veikla susijusiems

¹⁴⁸ HART, H.L.A. *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 267.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje S. A. *Apatit Fertilizers v. AB „Lifosa“*, Nr. 3K-3-146.

¹⁵⁰ *Ibid.*

asmenims. Taikomos ieškinio užtikrinimo priemonės turi būti proporcingos siekiamiems tikslams, o teisingumas reikalauja užtikrinti kreditoriaus ir skolininkų teisėtų interesų pusiausvyrą¹⁵¹.“ Šios bylos pavyzdys rodo, jog teisingumo principas orientuoja siekti interesų pusiausvyros užtikrinimo bei socialinio gyvenimo stabilumo. Teisingumo kriterijus atskleistas jį siejant su viešuoju interesu (teisingumas reikalavo netrikdyti viešosios tvarkos, šios bylos atveju – nekenkti krašto ekonomikai). Taip pat teismas atskleidė teisingumo turinį pabrėždamas: „<...> teisingumo principas suponuoja ir tai, kad bet kokios valstybės taikomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui bei turi atitikti siekiamus teisėtus tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti. Teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vieno asmens interesus ir neigiant kito asmens teisėtus interesus¹⁵²“. Šios bylos kontekste atkreiptinas dėmesys į G. Lastauskienės mintį, jog principai yra savotiškas teisės normų teisingumo testas, kuris pritaikomas teismui matant, jog pritaikius pozityviosios teisės normą būtų pažeistas teisingumas iš esmės¹⁵³. Taigi, konstruotina mintis, jog bendrieji teisės principai (o tiksliau - teisingumas) verifikavo pozityviosios teisės nuostatas ir atliko jų „moralumo testą“ – arbitražo pirmininko teisėtas nutarimas nebuvo vykdytas remiantis fundamentalia teisingumo maksima.

Teorinėje dalyje minėta, jog vadovaujantis teisės principais nustatoma, reikia taikyti tam tikrą teisės normą ar jos, kaip prieštaraujančios teisės principui, nedera taikyti¹⁵⁴. Ši mintis rodo, jog principai pasižymi teisės normų kvestionavimo potencialu ir remiantis principais išimtiniais atvejais yra nukrypstama nuo pozityviosios teisės imperatyvų. Bendrųjų teisės principų „galią“ aiškinant teisę pademonstruoja ryškus LAT jurisprudencijos pavyzdys, kuriame teismas sprendė ginčą dėl Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – Valstybinė mokesčių inspekcija) sprendimo, kuriuo invalidumą turinčiam verslininkui buvo skirta 58 325 Lt dydžio bauda, panaikinimo. Teisingumo principo kontekste aiškindamas ginčo metu galiojusią Lietuvos Respublikos Pridėtosios vertės mokesčio įstatymo (toliau – Pridėtosios vertės mokesčio įstatymas) 7 straipsnio normą, kuria buvo nustatyta privaloma mokesčių mokėtojų registracija, teismas pabrėžė, jog tiesmukiškas, griežtas ir formalistinis teisės normų taikymas neatitinka teisingumo principo¹⁵⁵. Ginčo situacijos metu galiojusio

---

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje S. A. Apatit Fertilizers v. AB „Lifosa“, Nr. 3K-3-146.

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ LASTAUSKIENĖ, G. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*, 2012, Nr. 85, p. 59.

¹⁵⁴ HART, H. L. A. *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 403 – 404.

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1999 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje H.J. v. Vilniaus miesto valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 3K-3-50.

Pridėtosios vertės mokesčio įstatymo 38 straipsnyje buvo nustatyta 100 proc. mokesčių mokėjimo lengvata asmenims, kurie pasižymėjo ribotu darbingumu. Atlikus įmonės patikrinimą Valstybinės mokesčių inspekcijos sprendimu invalidumą turintis verslininkas buvo įpareigotas sumokėti baudą tuo pagrindu, jog įstatymo nustatyta tvarka nebuvo įsiregistravęs kaip minėto mokesčio mokėtojas. Teismas išaiškino, jog remiantis bylos metu galiojusio Pridėtosios vertės mokesčio įstatymo 6 ir 7 straipsniais, asmenys, kurių realizacinės pajamos per metus viršijo 50 000 litų sumą, buvo įpareigoti mokėti pridėtosios vertės mokesį ir registruotis šio mokesčio mokėtojais. Taip pat teismas pabrėžė, jog pridėtosios vertės mokesčio lengvatomis galėjo naudotis tik tie asmenys, kurie įstatymo nustatyta tvarka buvo įsiregistravę kaip pridėtosios vertės mokesčio mokėtojai. Vertindamas kasatoriaus aplaidumą neįsiregistruojant minėto mokesčio mokėtoju teismas konstatavo: „<...> bet kuri teisės norma, taip pat ir mokesčių teisės norma, gali būti tinkamai išaiškinta tik jeigu bus atsižvelgta į jos santykį su bendraisiais teisės principais, esančiais visos teisės sistemos pagrindu¹⁵⁶“. LAT atkreipė dėmesį į tai, jog valstybė rūpindamasi invalidumą turinčiais asmenimis turėjo pareigą šią asmenų grupę integruoti: „<...> asmenims, negalintiems savarankiškai įgyvendinti savo teisių, visuomenė ir valstybė teikia papildomą paramą ir garantijas. Minėtos nuostatos gali būti realiai įgyvendintos tik tuo atveju, jeigu sprendžiant bet kuriuos klausimus, susijusius su invalido teisėmis ir pareigomis, taigi ir su jo teisine atsakomybe, į šias nuostatas bus atsižvelgiama¹⁵⁷“. Kasacinis teismas pažymėjo kaip svarbų asmens savarankiško integravimosi į darbinę aplinką sukuriant individualų verslą faktą, taip pat akcentavo, jog sprendžiant neįgalaus asmens teisinės atsakomybės klausimą esminga įvertinti mažesnes asmens komunikavimo galimybes, nes to reikalauja teisingumo principas. Taigi, šioje byloje teisingumas kaip socialinės pusiausvyros užtikrinimo principas pademonstravo, jog teisingumas reikalauja teikti prioritetą silpnesnės šalies interesams. LAT konstatavo: „<...> mokesčių rinkimas bet kokia kaina ir drastiškais priemonėmis <...> bei tiesmukiškas mokesčių teisės normų taikymas, neatsižvelgiant į jų sisteminius ryšius su bendraisiais teisės principais bei konkrečiomis šios bylos aplinkybėmis prieštarautų socialinės valstybės idėjai. Sankcijų, numatytų mokesčių įstatymuose, taikymas mokesčių mokėtojui – invalidui, neatsižvelgiant į jo socialinę padėtį, prieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam teisingumo principui¹⁵⁸“. Šios bylos pavyzdžiu darytina išvada, jog bendrieji teisės principai yra viena teismui suteiktų priemonių, leidžiančių veikti už

---

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1999 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje H.J. v. Vilniaus miesto valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 3K-3-50.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ *Ibid.*

pozityviosios teisės ribų (nukrypti nuo imperatyvių pozityviosios teisės nuostatų). Taigi, būtent teisingumo principas leido teismui nukrypti nuo formalios įstatymo „raidės“ ir priimti teisingiausią konkrečių faktinių aplinkybių kontekste sprendimą (atitinkantį principų „dvasią“). Šios bylos pavyzdys rodo, jog ginčo sprendimas vien remiantis teisės normomis pažeistų teisingumo kriterijų žymiu mastu. Atkreipdamas dėmesį į tai, jog formalus mokesčių įstatymuose įtvirtintas sankcijų taikymas socialiai jautrios grupės nariui prieštarautų teisingumo principui, teismas panaikino šiam asmeniui skirtą baudą ir perdavė bylą spręsti žemesniųjų instancijų teismams dėl faktinių aplinkybių detalesnio tikslinimo. Šios bylos pagrindu konstruotina išvada, jog bendrieji teisės principai padeda garantuoti teisinį stabilumą – jie užtikrina, jog teisė nebus taikoma vien formaliai. Taip pat šis jurisprudencijos pavyzdys demonstruoja tai, kad esant būtinybei, sprendimas gali būti priimtas remiantis ne teisės norma (t. y. nukrypstant nuo jos), o teisės principu¹⁵⁹. Perfrazuojant G. Lastauskienę pažymėtina, jog interpretuojant norminį tekstą šioje byloje buvo orientuojamasi į tai, kaip įstatymų leidėjas vertintų tam tikrą atvejį „dabar“ (konkrečiu atveju), jei viską apie jį žinotų¹⁶⁰. Galima teigti, kad teisės aiškinimas bendrųjų teisės principų metodu yra formaliojo teisės aiškinimo „ribotumo“, nepakankamumo įveikimo įrankis, nes aiškinant normą atsižvelgiama ne vien į imperatyvią įstatymų leidėjo valią, tačiau ir į fundamentalius humaniškus teisės tikslus (teisingumo tikslą).

Prisimintina svarbi R. Posnerio mintis, atkreipianti dėmesį į tai, jog teisę interpretuojantys subjektai tam tikrais atvejais ir kuria teisę: <...> teisėjai aiškindami teisę neturi įsivaizduoti savęs nevykusiais archeologais ar antikvarais, o turi suvokti esą gyvo verslo dalimi¹⁶¹. Ši tezė sietina su toliau analizuojama LAT nagrinėta byla, kurioje buvo spręstas klausimas dėl neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymo asmeniui praradus augintinį ir nesant susiformavusios teismų praktikos šiuo klausimu. Šio ginčo sprendimas paradoksalus tuo, jog teismas remdamasis bendraisiais teisės principais „svėrė“, kokią vietą neturtinių vertybių hierarchijoje užima emocinis nepatogumas sukeltas augintinio netekties. Esminė šios bylos faktinė aplinkybė yra tokia, jog atsakovei priklausęs šuo sužalojo ieškovės šunį, dėl ko pastarąjį teko eutanazuoti. Žemesniųjų instancijų teismai nustatė, kad atsakovė pažeidė agresyvių šunų laikymo taisykles, todėl nustatęs priežastinį ryšį teismas konstatavo, jog dėl atsakovės pareigų netinkamo vykdymo atsirado žala ieškovės turtui ir pripažino atsakovės neteisėto neveikimo faktą remdamasis Civilinio

¹⁵⁹ LASTAUSKIENĖ, G. Korektiškos teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, Nr. 85, p. 53.

¹⁶⁰ LASTAUSKIENĖ, G. Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 8 (86), p. 64.

¹⁶¹ POSNER, R. A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 227.

kodekso 6.246 straipsnio 1 dalimi¹⁶². Šio ginčo nagrinėjimo metu nebuvo susiformavusi teismų praktika neturtinės žalos atlyginimo praradus augintinį klausimu, todėl teismas konstatavo: „<...> teismai, pagal savo kompetenciją sprendžiantys bylas dėl neturtinės žalos atlyginimo, turi konstitucinius įgaliojimus atitinkamą žalos atlyginimą priteisti remiantis teisingumo, teisinio tikrumo, proporcingumo, tinkamo teisinio proceso, asmenų lygiateisiškumo, teisėtų lūkesčių apsaugos principais, kitomis Konstitucijos nuostatomis bei bendraisiais teisės principais, vadovaudamiesi *inter alia* protingumo principu¹⁶³“. Taigi, kvestionuodamas pirmosios instancijos teismo priteisto neturtinės žalos atlyginimo dydžio (1500 lt) atitiktį teisingumo ir protingumo principams teismas konstatavo, jog sprendžiant, koks žalos atlyginimo dydis būtų protingas, pirmiausia identifikuotinas teisinis gėris į kurį buvo pasikėsinta. Pastebėtina, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo ne kartą yra pažymėjęs, kad žalos atlyginimo dydis turi koreliuoti su bendraisiais teisės principais ir nustatant šį dydį atsižvelgiama į objektą, dėl kurio pažeidimo asmuo patyrė neturtinę žalą¹⁶⁴. Taigi, kokią vietą neturtinių vertybių hierarchijoje teismas suteikė emocinei žalai sukeltai gyvūno praradimo? Teismas konstatavo: „<...> tais atvejais, kai įstatymas tiesiogiai nenustato neturtinės žalos atlyginimo, teismas, sprenddamas bylą, turi teisę priteisti neturtinės žalos atlyginimą tiesiogiai taikydamas bendruosius teisės principus <...>. Neturtinė žala, patirta dėl prarasto augintinio, kuris tenkino ieškovės bendravimo ir kitus socialinius poreikius, neturtinių vertybių hierarchijoje nėra esminė, todėl kad ji, nepaisant individualių augintinio savybių ir ieškovės prisirišimo prie gyvūno, gali būti iš dalies atkurta¹⁶⁵“. LAT remdamasis bendraisiais teisės principais konstatavo, kad pirmojoje instancijoje nustatytas neturtinės žalos dydis neatitiko teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijų ir sumažino jį iki 300 lt. Taigi, kaip matoma, šios bylos atveju negalėdamas pasiremti teismų praktika teismas rėmėsi universaliomis aksiomomis – bendraisiais teisės principais. Šis LAT praktikos pavyzdys rodo, jog bendrieji teisės principai leidžia teismui lanksčiai vertinti kiekvieną individualią situaciją ir priimti teisingiausią, „lanksčiausią“ sprendimą individualios situacijos ribose.

---

¹⁶² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas . *Valstybės žinios*, 2000-09-06, nr. 74-2262.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje I. M. v. R. G., Nr. 3K-3-417/2013.

¹⁶⁴ P.vz.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. P. K., UAB „Grasta“, UAB „Baltikums draudimas“, Nr. 3K-3-127/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje A. J. J. v. UAB „Termesta“, V. S., Nr. 3K-3-167/2010.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje I. M. v. R. G., Nr. 3K-3-417/2013.

Kitoje byloje teismas aiškino ginčo metu galiojusio Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą bendrųjų teisės principų kontekste, o tiksliau - remdamasis bendraisiais teisės principais teismas sprendė termino nuosavybės teisę patvirtinantiems dokumentams pateikti atnaujinimo klausimą. Šiame ginče pareiškėjai įrodinėjo svarbių priežasčių dėl įstatyme nustatyto termino atitinkamiems dokumentams pateikti praleidimo faktą (tiksliau - rėmėsi senyvo amžiaus, menko išsilavinimo, prastos sveikatos būklės, menkų valstybinės kalbos žinių faktais). Vis dėlto teismas nepripažino svarbiomis pareiškėjų minėtų aplinkybių bei konstatavo, jog nebuvo imtasi galimų veiksmų siekiant spręsti nuosavybės teisių atkūrimo klausimą tinkamai ir laiku (pvz.: nesinaudojo įgaliotinių pagalba). Teismas konstatavo: „<..> sprenddamas klausimą dėl termino atnaujinimo teismas turi vadovautis universaliais teisės principais – teisingumu, protingumu, sąžiningumu, kurie padeda teismui įvertinti, ar asmuo buvo pakankamai atidus ir sąžiningas, arba priešingai - savo teises įgyvendino nerūpestingai ir aplaidžiai¹⁶⁶“. Taigi šioje byloje LAT praleidusių terminą asmenų veiksmus vertino kaip neatitinkančius sąžiningumo standarto ir remdamasis bendraisiais teisės principais pareiškėjų prašymą atmetė.

A. Vaišvila, teisės aiškinimą metaforiškai įvardina esant „atsakinga akcija¹⁶⁷“. Iš tiesų, kaip jau atskleista teorinėje šio darbo dalyje, teisės aiškinimas remiantis bendraisiais teisės principais – tai „kanalas“, per kurį visuomenės teisinėje sąmonėje evoliucionuojančios vertybės patenka į pozityviąją teisę. Teisės aiškinimas remiantis bendraisiais teisės principais – tai savotiška „moralinė arterija“, per kurią į teisinį sprendimą patenka tiek teisiškai, tiek ir moraliai pagrįstas normos aiškinimo pasirinkimas, „jautrus“ (lankstus) visuomenės aprobuotoms vertybėms ir konkrečiam asmens problemai. Remiantis R. Latvele teigtina, jog bendrųjų teisės principų naudojimas teisės aiškinimo procese garantuoja „masinės gamybos“ rezultato, gauto vien mechaniškai taikant pozityviosios teisės normas korekciją¹⁶⁸. Šią poziciją iliustruoja LAT nagrinėta byla, kurios faktinės aplinkybės tokios: pareiškėja buvo patraukta administracinėn atsakomybėn už tai, kad pravažiuodama kliudė šalimais stovintį automobilį ir pasišalino iš eismo įvykio vietos tokiu būdu padarydama pažeidimus, numatytus ginčo metu galiojusiame Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse. LAT kvestionavo žemesniųjų

---

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje A. Š., I. O. v. Vilniaus apskrities viršininko administracija, V. O., J. P., T. P., Nr. 3K-3-532/2008.

¹⁶⁷ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 369.

¹⁶⁸ LATVELĖ, R. Teisėjas kaip įstatymų leidėjo partneris, arba keli teoriniai požiūriai į teisėjo vaidmenį aiškinant teisę [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr10/10_teise_2.htm>.

instancijų teismų skirtos piniginės baudos ir specialiosios teisės atėmimo bausmės atitiktį teisingumo principui. Teismas remdamasis teisingumo kriterijumi svarstė mažesnės nuobaudos nei sankcijoje numatytos minimalios paskyrimą pareiškėjai. Šioje byloje teismas atkreipė dėmesį į tai, jog „<...> formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija¹⁶⁹“. Taip pat svarstydamas pareiškėjai žemesniųjų instancijų teismų skirtas nuobaudas teismas pažymėjo: „<...> teismas turi turėti galimybę, atsižvelgdamas į reikšmingas bylos aplinkybes, individualizuoti įstatyme įtvirtintą griežtą nuobaudą ir skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatytoji minimali arba švelnesnę nuobaudą nei įstatymo numatytoji. Konstitucinis teisingumo principas suponuoja tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus, užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas)¹⁷⁰“. Taigi, šioje byloje teisingumo principas buvo atskleistas kaip teisingos pusiausvyros reikalavimas skiriant nuobaudą. Teisingumo principo orientuojamas teismas suteikė reikšmę aplinkybėms, kurių kaip svarbių netraktavo žemesniųjų instancijų teismai, o tiksliau – vertino pažeidėjos senyvą amžių, sveikatos sutrikimus (cukrinis diabetas), ligos suponuojamą griežtos dienotvarkės laikymąsi. Taip pat teismas akcentavo pažeidėjos šeiminių padėčių (vieniša) ir tai, jog būdama pensininke pažeidėja dirbo. Taigi, remdamasis faktinių aplinkybių visuma teismas įvertino galimas neigiamas teismo sprendimo pasekmes ir remdamasis protingumo bei teisingumo aksiomomis sumažino žemesniųjų instancijų skirtą nuobaudą - teisės vairuoti transporto priemonės atėmimą iki trijų mėnesių (bausmė sumažinta nuo pusantrų metų iki trijų mėnesių specialiosios teisės atėmimo). Šis LAT praktikos atvejis parodo, jog teismai interpretuodami pozityviąją teisę bendrųjų teisės principų metodu demonstruoja ir tam tikrą moralinį angažuotumą – atsižvelgdamas į konkretaus atvejo ypatumus, aplinkybių visumą teismas priima tos situacijos rėmuose sprendimą, labiausiai koreliuojantį su fundamentaliais teisės principais.

Perfrazuojant R. Latvelę teigtina, jog teismas aiškindamas teisę ir ieškodamas konkretaus ginčo sprendimo patiria dvigubą spaudimą, nes interpretavimo rezultatas ir sprendimas turi koreliuoti su įstatymų leidėjo sukurtąja teisės sistema, tačiau taip pat

---

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. e2AT-85-697/2016.

¹⁷⁰ *Ibid.*

visuomenės tikimasi, jog teismo sprendimas atitiks teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus¹⁷¹. LAT nagrinėtoje byloje, kurioje spęstas sveikatos priežiūros įstaigos civilinės atsakomybės už paciento sveikatai padarytą žalą klausimas, teismas pateikė neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų aiškinimą remdamasis bendraisiais teisės principais. Taigi, byloje teismas sprendė gydytojo veiksmų teikiant sveikatos priežiūros paslaugas tinkamumo ir atsiradusios neturtinės žalos dydžio klausimus. Šios bylos faktinės aplinkybės tokios, jog ieškovei atliktos operacijos metu į krūtinkaulį įdėtas fiksatorius siekiant atstatyti krūtinkaulio vientisumą. Gydytojo nutarimu šią plokštelę buvo suplanuota pašalinti po metų, tačiau praėjus vienerių metų terminui fiksatoriaus pašalinti nepavyko dėl plokštelės ir aplinkinių audinių suaugimo. Esmine aplinkybe šioje situacijoje buvo tai, jog gydytojas neinformavo paciento apie galimą komplikaciją – plokštelės ir auginių suaugimą. Byloje buvo nustatyta, jog tokio pobūdžio kaulų lūžiams naudotinos Nuss tipo plokštelės, tuo tarpu atsakovo naudota gydymo priemonė buvo taip pat įvertinta kaip tinkama, tačiau identifikuota, jog atsakovo naudota priemonė mediciniškai buvo sietina su sudėtingesniu jos pašalinimu, todėl atsakovas turėjo pareigą informuoti pacientą apie galimas komplikacijas naudojant šią gydymo priemonę. Šioje byloje LAT nustatė, jog gydymo paslaugos suteiktos nedėjus maksimalių pastangų ir atsakovo veiksmai buvo pripažinti nepakankamai atidžiu profesinių pareigų atlikimu. Tačiau svarstydamas priteistinos neturtinės žalos dydį teismas akcentavo: „<...> svarbi aplinkybė kompensuojamos neturtinės žalos dydžiui mažinti yra kasatorės patirtų neigiamų psichinių ir dvasinių išgyvenimų laikinumas¹⁷²“. Teismas konstatavo, jog plokštelė buvo sėkmingai pašalinta kitoje gydymo įstaigoje ir bylos sprendimo metu neigiami atsakovo veiksmų padariniai buvo išnykę, o pagrindinis pacientės gydymo tikslas – ištiesinti krūtinkaulį buvo pasiektas. Teismas pabrėžė, jog „<...> laisvalaikio apribojimai ir dvasiniai išgyvenimai buvo laikini, o pašalinus plokštelę šių neturtinės žalos padarinių nebeliko. Jie negali būti tapatinami su situacija, kai neturtinės žalos padariniai lieka visą gyvenimą. Byloje nenustatyta, kad pašalinus kasatoriaus teiktą netinkamą gydymą, ateityje ieškovei gali kilti grėsmių profesinėje, darbinėje ir asmeninėje gyvenimo srityse. Ieškovės patirta neturtinė žala negali būti tapati neturtinei žalai, esant pastovaus pobūdžio liekamiesiems padariniams. Taigi kilusių padarinių aspektu ieškovės patirta neturtinė žala yra nedidelė¹⁷³“. Įvertinęs tai, jog ieškovė neprarado darbingumo, socialiniai apribojimai ir neigiamos dvasinės patirtys

---

¹⁷¹ LATVELĖ, R. Teisėjas kaip įstatymų leidėjo partneris, arba keli teoriniai požiūriai į teisėjo vaidmenį aiškinant teisę [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr10/10_teise_2.htm>.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje A.Z. v. VšĮ Klaipėdos universitetinė ligoninė, Nr. 3K-3-342/2010.

¹⁷³ *Ibid.*

pasižymėjo laikinumu (pvz.: laikinas darbingumas), o pašalinus gydymo priemonę minėtų neturtinės žalos padarinių apskritai nebeliko, teismas sprendė, jog neturtinės žalos atlyginimo, atitinkančio teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus, ieškovei dydis - 15000 Lt (sumažino žemesniųjų instancijų priteistą 24000 Lt neturtinės žalos atlyginimo dydį). Taigi, remdamasis bendraisiais teisės principais teismas konstatavo, jog emocinių išgyvenimų laikinumas negali būti tapatinamas su situacija, kai neturtinės žalos padariniai lieka visą gyvenimą. Šioje byloje atsispindi, jog vertybiniai teisingumo, protingumo, sąžiningumo kriterijai konkrečioje situacijoje užtikrina interesų pusiausvyrą, atsižvelgiant į situacijos ypatumus.

Principai, anot E. Kūrio galėtų būti įvardyti esantys teisės normų kvestionavimo „kriterijais“, nes aiškindamas teisės normą interpretatorius turi atsižvelgti į jos atitiktį teisės principams¹⁷⁴. Viena bylų, kurioje LAT kreipdamasis į Konstitucinį Teismą kvestionavo Civilinio kodekso 6.270 straipsnio 3 dalies, tokia apimtimi, kiek joje nustatyta, kad už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, jeigu dėl jo valdymo netekimo yra ir valdytojo kaltės, šis ir didesnio pavojaus šaltinį neteisėtai užvaldęs asmuo atsako solidariai, atitiktį teisingumo, teisinės valstybės principams¹⁷⁵. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje pažymėjo, kad Civilinio kodekso 6.270 straipsnio 3 dalis taip pat numato ir regreso teisę, kuria pasinaudodamas šaltinio valdytojas galėtų reikalauti sumokėtų sumų iš neteisėtai didesnį pavojaus šaltinį užvaldžiusio asmens, tačiau teismui kilo abejonių ar minėtame straipsnyje įtvirtinta žalą atlyginusio asmens regreso teisė yra pakankama prielaida atsakomybei individualizuoti, kai tokio žalą atlyginusio asmens veiksmai nėra bendri su kitais žala padariusiais asmenimis ir nėra tiesiogiai susiję su kitų asmenų veiksmy pasekmėmis. Teismas teigė, kad esant tokiam teisiniam reguliavimui galimos situacijos, kai didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, dėl neatsargumo netekęs valdymo, turėtų atlyginti kitų asmenų tyčiais nusikalstamais veiksmais nukentėjusiajam asmeniui padaryta žalą pilnai, o neteisėtai užvaldžiusių šaltinį asmenų nemokumo atveju jo regreso teisė liktų neįgyvendinta. Taigi, teismui kilo abejonė ar toks reguliavimas neprieštaravo fundamentaliai teisingumo principui ir ar toks reguliavimas nereikšė teismo galimybių vykdyti teisingumą apribojimo, nes tokiu būdu eliminuota teismo galimybė vertinti didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veiksmy reikšmę bei šio asmens kaltės laipsnį dėl atsiradusių padarinių¹⁷⁶. Šioje vietoje prisimintina E. Kūrio tezė, jog viena principų

---

¹⁷⁴ KŪRIS, E. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 24, Nr. 16, p. 18.

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, nr. 74-2262.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje V. P. v. D. D., G. Ž., E. Š., J. M., V. S., Nr. 3K-7-349/2011.

funkcijų - „negatyvioji“ funkcija¹⁷⁷. Remiantis E. Kūriu, „<...> principuose glūdi teisinio reglamentavimo kritikos potencialas ir principai yra pagrindas norminio reguliavimo kritikai¹⁷⁸“. Perfrazuojant šį teisėtyrininką teigtina, jog principai pasižymi rezultatyvaus kvestionavimo galia ir yra kriterijus, kuriuo remiantis galima verifikuoti teisinį reguliavimą (pažymėtina G. Lastauskienės tezė, jog principai - savotiškas normų teisingumo testas¹⁷⁹). Visgi šioje byloje LAT prašymą išnagrinėjęs Konstitucinis Teismas išaiškino, jog didesnio pavojaus šaltinio prigimtis lemia didesnę žalos atsiradimo riziką ir suponuoja tai, jog didesnio pavojaus šaltinio valdytoji taikoma atsakomybė be kaltės (t. y. valdytojas laikomas atsakingu už žalą net ir jam neatlikus neteisėtų veiksmų). Konstitucinis Teismas konstatavo: „<...> jei tarp didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veiksmų ir padarytos žalos yra priežastinis ryšys, nors ir netiesioginis, ir dėl tokių didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veiksmų praradus galimybę valdyti didesnio pavojaus šaltinį (nesielgiant taip, kaip būtų elgęsis protingas ir apdairus didesnio pavojaus šaltinio valdytojas) padidėja žalos atsiradimo tikimybė, valdytojas privalo už tai atsakyti kartu su asmeniu, didesnio pavojaus šaltiniu padariusiu žalą kitiems asmenims¹⁸⁰“. Taigi, teismas konstatavo, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kvestionuotas teisinis reguliavimas neprieštaravo teisingumo aksiomai.

Pasak R. Bakševičienės, principai teisėje turėtų būti suvokiami kaip vertybiškai orientacinė kategorija¹⁸¹. Vienoje bylų bendrųjų teisės principų „kreipiamas“ LAT sprendė klausimą, ar naikintinas materialiąja teisine prasme teisėtas teismo sprendimas, jei pritaikyta netinkama teisės norma ar byla išnagrinėta ne tos teisenos tvarka, tačiau pritaikius tinkamą materialiosios teisės normą ir išnagrinėjus bylą kitos teisenos tvarka, rezultatas išliktų toks pat. Remiantis bylos fabula, pareiškėjas nurodė, jog sovietmečiu jam buvo suteiktas trijų kambarių butas bei sandėliukas. Pareiškėjas taip pat nurodė, kad jam privatizuojant šį butą buvo paaiškinta, jog sandėliukas, kaip buto priklausinys, pereina pareiškėjo nuosavybėn. Pareiškėjo teigimu, dėl naudojimosi šiuo sandėliuku jam nereikšta pretenzijų, šis daiktas valdytas atvirai, nepertraukiamai, sąžiningai ir teisėtai, todėl buvo visos sąlygos pripažinti nuosavybės teisę pagal įgyjamąją senatį. Paradoksali pirmosios ir

---

¹⁷⁷ KŪRIS, E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga, Neringa, 2001 m. birželio 11-12 d.* Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002. p. 215.

¹⁷⁸ KŪRIS, E. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 24, Nr. 16, p. 18.

¹⁷⁹ LASTAUSKIENĖ, G. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*. 2012, Nr. 85, p. 59.

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *2013 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.270 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“*, Nr. 43/2011.

¹⁸¹ BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija? Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 69.

apeliacinės instancijos sprendimai šioje byloje: pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad pareiškėjas ginčo objektą nuosavybės teise įgijo kaip pagrindinio daikto priklausinį, o apeliacinės instancijos teismas padarė kitą išvadą – jog šį daiktą pareiškėjas įgijo įgyjamosios senaties pagrindu. LAT išaiškino, jog bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas turėjo pripažinti pareiškėjui nuosavybės teisę į ginčo objektą ne įgyjamosios senaties pagrindu, o sandorio pagrindu, tačiau taip pat teismas šioje byloje akcentavo, jog aplinkybė, kad teismai pritaikė ne tą materialiosios teisės normą ir išnagrinėjo bylą ypatingosios teisenos, o ne ginčo teisenos tvarka, nedarė šio sprendimo neteisėtu ir pažymėjo, jog iš esmės teisėtas sprendimas nėra naikintinas vien formaliais pagrindais. Teismas konstatavo, jog remiantis faktinėmis aplinkybėmis nuosavybės teisė į ginčo pastatą pareiškėjui pripažinta pagrįstai, todėl bylos išnagrinėjimo rezultatas būtų toks pat išnagrinėjus bylą ginčo teisenos tvarka pagal pareiškėjo ieškinį dėl nuosavybės teisės pripažinimo pagal Civilinio kodekso 4.47 straipsnio 1 punktą. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog šioje byloje teismas akcentavo, kad „<...> priešingas šio klausimo sprendimas prieštarautų tiek pagrindiniams proceso teisės principams (ekonomiškumui, operatyvumui), tiek ir bendriesiems teisės principams (protingumui, teisingumui), nes beprasmiškai būtų švaistomos valstybės ir bylininkų lėšos¹⁸².“ Taigi, proceso teisės principų ir bendrųjų teisės principų dėka teismo sprendimas nebuvo pakeistas bei buvo sutaupyta šalių ir valstybės lėšos.

Galima teigti, jog teisės aiškinimas bendrųjų teisės principų metodu demonstruoja ir moralinį teismo angažuotumą, nes teismas pasirinkdamas būtent tokį interpretavimo metodą ieško teisingiausios normos prasmės. Dar vieno byloje, kurioje spręstas švelnesnės bausmės paskyrimo klausimas, teisingumo principas „nusvėrė“ priimant sprendimą ir visgi buvo palikta laisvės atėmimo bausmė (bausmė nebuvo švelninta net ir nukentėjusiesiems pareiškus poziciją dėl švelnesnės bausmės kaltininkui skyrimo). Šioje baudžiamojoje byloje asmeniui buvo inkriminuotas sukčiavimas ir paskirta laisvės atėmimo bausmė už tai, jog veikdamas tyčia ir aktyvia apgaule savo naudai įgijo didelės vertės svetimą turtą. Byloje buvo sprendžiamas švelnesnės bausmės skyrimas tuo atveju, kai straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog šioje byloje nukentėjusieji išreiškė aiškia poziciją - neizoliuoti kaltininko nuo visuomenės (neskirti laisvės atėmimo bausmės), preziumuojant, jog žala būtų atlyginta efektyviau jam esant laisvėje. LAT pabrėžė, jog „<...> nukentėjusiojo nuostatos

---

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje J. K. v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Vilniaus miesto savivaldybė, valstybės įmonė Valstybės turto fondas, Nr. 3K-3-419.

kaltinamojo atžvilgiu teisme yra viena esminių aplinkybių, teikianti pagrindo svarstyti ir skirti švelnesnę negu įstatymo numatytą bausmę¹⁸³. Taip pat teismas akcentavo, jog „<...> teisingumo principas baudžiamojoje teisėje užtikrina kaltininkui tinkamai individualizuotos bausmės paskyrimą, kuri geriausiai atitiktų įstatyme įtvirtintos bausmės paskirtį¹⁸⁴. Vertinant kaltininko esminių bylos aplinkybių pripažinimą, darbingumą, teistumo nebuvimą, šeiminių padėčių ir tai, jog ginčo metu kaltininkas buvo atlyginęs didesniąją dalį nusikalstama veika padarytos žalos bei atsiprašęs nukentėjusiųjų, o taip pat ir tai, jog teisme gauti nukentėjusiųjų prašymai neizoliuoti kaltininko nuo visuomenės, vis dėlto teismas vadovavosi teisingumo kriterijumi ir konstatavo, jog kasatoriaus skunde nurodytos aplinkybės (ir viena jų ypatingai svarbi – nukentėjusiųjų pozicija, jog būdamas laisvėje kaltininkas efektyviau atlygintų turtinę žalą dirbdamas) nebuvo pakankamas pagrindas skirti jam švelnesnę bausmę. Taigi šioje byloje teisingumo principo specifika atskleista per tinkamai individualizuotos bausmės paskyrimą. Taip pat teismas įtvirtino ir tai, jog „<...> teisingumo principas *inter alia* reiškia, jog valstybės taikomoms priemonėms keliamas adekvataus santykio su nusikalstamomis veikomis siekis¹⁸⁵. Darytina išvada, jog teisingumo principu remiantis šioje byloje subalansuoti įstatyminiai apribojimai ir teismo diskrecija vertinant konkrečias bylos aplinkybes.

Dar vienoje kasacinio teismo nagrinėtoje byloje teisingumo ir protingumo principai buvo atskleisti pažeisto asmens intereso ir teisingos kompensacijos pusiausvyros aspektu. Šioje byloje spęstas neturtinės žalos atlyginimo dydžio darbuotojui susirgus profesine liga klausimas. Remiantis žemesniųjų instancijų teismų nustatytomis aplinkybėmis, byloje darbdavio kaltė pasireiškė netinkamu darbo organizavimu, nerūpestingu krūvio paskirstymu. Kasacinės instancijos teismas nustatydamas neturtinės žalos atlyginimo dydį akcentavo, jog teisingumo principas „apima“ lyginamąjį aspektą neturtinės žalos atlyginimo byloje: „Teisingumo principo taikymas apima ir lyginamąjį aspektą, kai atsižvelgiama į panašiose savo faktinėmis aplinkybėmis kitose bylose priteistą žalos atlyginimą¹⁸⁶. Taigi, teisingo procesinio sprendimo priėmimo siekio vedamas, teismas šioje byloje analizavo reikšmingas LAT nutartis, kuriose nagrinėtas neturtinės žalos atlyginimas dėl profesinės ligos. Remdamasis tuo, jog bylos nagrinėjimo metu minėtu klausimu nebuvo susiformavusi gausi teismų praktika, teismas rėmėsi ir nutartimis, kuriose analizuoti nelaimingų atsitikimų darbe sužalojant darbuotojų sveikatą atvejai.

---

¹⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-583/2007.

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje J.B. v. AB „Šilutės Baldai“, Nr. 3K-3-677-969/2015.

Darbo autorė mano esant svarbia paminėti bylą, kurioje parodomas teisės ir kitos normatyvinės tvarkos – religijos santykis bei bendrųjų teisės principų metodo veikimas. LAT nagrinėtoje baudžiamojoje byloje religinės bendruomenės narys nuteistas už jo bendruomenės pripažįstamos sakralia arbatos, pasižyminčia psichotropiniu poveikiu, siuntimąsi. Byloje nustatyta, jog asmuo neturėdamas leidimo siuntėsi iš Brazilijos į Lietuvą skystį (arbata - *ayahuasca*), pasižymintį psichotropinėmis medžiagomis. Už šią nusikalstamą veiką asmeniui buvo skirta dvejų metų laisvės atėmimo bausmė. Kasaciniame skunde nuteistasis asmuo pateikė įrodymus, patvirtinančius, jog siųstasis *ayahuasca* arbatos nuoviras pagamintas Brazilijoje esančioje Santo Daim šventykloje (nuoviras kitaip vadinamas „šventuoju sakramentu“). Taigi, nuteistasis kvestionavo jam inkriminuotą nusikalstamą veiką teigdamas, jog tokiu būdu teismas pažeidė jo religijos laisvę. Kasatorius teigė, jog teismai nevertino *ayahuasca* įvežimo ir naudojimo apeigose pavojingumo, religinės laisvės ribojimo pagrįstumo. Taip pat kasatorius pabrėžė, jog teismai neanalizavo Santo Daim bendruomenės religinės krypties tradicijų, nenagrinėjo ar minėtos arbatos naudojimas religiniais tikslais yra pavojingas. Taigi, kasatorius teigė, jog formalus uždraudimas pagal įstatymą ir konstatavimas, jog minėtoji medžiaga veikia žmogaus psichiką, nėra pakankami argumentai apriboti religinei laisvei, o taip pat pabrėžė, jog minėtieji žemesnės instancijos teismų sprendimai oponuoja fundamentaliam teisingumo principui. Kasatorius ginčijo teismų sprendimą tuo pagrindu, jog teisingumo principas turėtų būti suprantamas kaip užtikrinantis ne vien procesinį, tačiau ir materialinį teisingumą, todėl prioritetas turi būti suteikiamas ne formaliam teisės normos taikymui ir aiškinimui, o teisės turiniui. LAT analizuodamas ginčą, kuriame susikirto teisės ir religinių tvarkų normatyvinės sistemos, sprendė, ar šiuo atveju religinė kasatoriaus laisvė buvo apribota pagrįstai, o tiksliau - kvestionavo žemesniųjų teismų instancijų paskirtos laisvės atėmimo bausmės atitiktį teisingumo principo maksimaliai. Visgi, teismas paliko galioti skirtą laisvės atėmimo bausmę argumentuodamas, jog teisingumo principas šioje byloje reikalavo atsižvelgti į visuomenės viešuosius interesus, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir moralę¹⁸⁷. Ši byla parodo, jog teisingumo principas reikalauja teisinio stabilumo, visuomenės ir individualių asmenų interesų pusiausvyros, teisingiausio šių interesų balansavimo.

---

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380/2014.

3. 2. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudencija

Šalia bendrosios kompetencijos teismų Lietuvos teismų sistemoje veikia specializuoti - administraciniai teismai. Įstatymas Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui kaip aukščiausiai teisminei instancijai administracinėse bylose suteikia įgaliojimus formuoti vieningą administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus¹⁸⁸. Taigi, kaip aukščiausios grandies administraciniam teismui Lietuvoje LVAT yra deleguota teisės aiškinimo funkcija, padedanti formuoti administracinių teismų praktiką. Remiantis administracinių teismų kompetencijos specifika – šie specializuoti teismai sprendžia ginčus tarp valstybės – kaip stipresnės šalies ir fizinio asmens – kaip silpnesniosios šalies. Todėl paminėtinas vienas fundamentalių administracinių teismų siekių – ginti asmens teises nuo netesėtų valdžios institucijų bei pareigūnų sprendimų ir veiksmų. Taigi šis teismas yra ypatingas tuo, kad atlieka tiek konfliktų sprendimo, tiek ir savotišką prevencinę funkciją (valdymo institucijų kontrolės funkciją).

Bendrieji teisės principai suteikia teisės aiškinimo ir taikymo subjektui galimybę priimti lankstų, teisingiausią konkrečioje situacijoje, o be abejonės – ir ginantį žmogaus kaip silpnesniosios ginčo šalies valstybės atžvilgiu sprendimą – tai pademonstruoja 2003 m. vasario 11 d. nagrinėta paradoksali Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo byla. Šios administracinės bylos fabula tokia, jog Lietuvos Respublikos Valstybinės sienos apsaugos tarnybos pareigūnas surašė užsienio valstybės piliečiui administracinio teisės pažeidimo protokolą už tai, kad šis asmuo turėdamas tikslą pasilikti Lietuvoje pasinaudodamas traukinio ekstriniu stabdžiu išsoko iš traukinio vykusio maršrutu Maskva – Kaliningradas. Šio asmens veika buvo kvalifikuota pagal ginčo metu galiojusio Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 206 straipsnį ir jam skirta pinigine bauda. Nagrinėdamas kilusį ginčą dėl paskirtos baudos pagrįstumo LVAT interpretavo Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl pabėgėlio statuso 6 straipsnį, kuriame buvo įtvirtinta, jog „<...> užsieniečiui, neteisėtai atvykusiam į Lietuvos Respublikos teritoriją, atsakomybė už neteisėtą atvykimą ir buvimą Lietuvoje netaikoma, jei jis nedelsdamas paduoda prašymą dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir išsamiai paaiškina apie savo neteisėtą atvykimą į Lietuvą bei buvimą joje¹⁸⁹“. Taigi teismas interpretavo „nedelsimo“ sąvoką remdamasis protingumo kriterijumi: <...> nei Lietuvos Respublikos

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-02-03, nr. 13-308.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso" pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-07-12, Nr. 56-1651.

įstatymas Dėl pabėgėlio statuso, nei Ženevos konvencija Dėl pabėgėlių statuso kategoriškai neįpareigoja prieglobsčio prašyti tuoj pat, vos tik pamačius pirmą valstybės, kurioje norima prašyti prieglobsčio, pareigūną. Norintis prieglobsčio prašyti asmuo gali turėti įvairių motyvų prieglobsčio prašymo pateikimo momentą atidėti vėlesniam laikui. R. Š. prašymą pateikė per protingą laiką (kitą dieną), todėl apeliacinio skundo teiginys, kad Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl pabėgėlio statuso ir Ženevos konvencijos Dėl pabėgėlių statuso nuostatos dėl R. Š. negali būti taikomos, yra nepagrįstas¹⁹⁰. Pastebėtina, jog nors teismas šioje byloje neįvardino konkretaus metodo, kuriuo interpretavo minėto įstatymo normą, tačiau akivaizdu, jog aiškinant „nedelsimo“ sąvoką taikytas būtent protingumo kriterijus. Apibendrinant šią bylą cituotini G. Lastauskienės žodžiai: „<...> kai ginčo išsprendimas išskirtinai pagal galiojančias teisės normas pažeistų teisingumo reikalavimus tiesiog nepakeliamu mastu <...> štai tokiais atvejais sprendžiant teisinius ginčus turėtų būti pasitelkti teisės principai ir būtent tokiais atvejais mes dažnai esame priversti pasakyti: „Tokio sprendimo reikalavo teisingumo jausmas“¹⁹¹.

Kitoje byloje LVAT remdamasis bendraisiais teisės principais nagrinėjo Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 17 straipsnio 3 dalį, kurioje įtvirtinta, jog „<...> mažmeninės prekybos tabako gaminiais vietose ant įrangos, skirtos tabako gaminiams išdėstyti, leidžiama pateikti informaciją: 1) gamintojo, prekybos įmonės pavadinimą ir buveinės adresą; 2) parduodamų tabako gaminių pavadinimus; 3) žodžius "Prekiaujame" arba "Parduodame"; 4) dervų, nikotino, anglies monoksido kiekį cigaretėse; 5) tabako gaminių kainas“¹⁹². Teismas aiškino šioje normoje įtvirtintą įrangos, skirtos tabako gaminiams išdėstyti sąvoką ir atskleidė tokiai įrangai keliamus reikalavimus bendrųjų teisės principų metodo pagalba. Taigi remdamasis protingumo principu teismas konstatavo: „<...> Tabako kontrolės įstatymas neapibrėžė įrangos, skirtos tabako gaminiams išdėstyti, sąvokos ir neįtvirtino konkrečių reikalavimų šiai įrangai. <...> Aiškinant įrangos tabako gaminiams išdėstyti sąvoką turi būti paisoma protingumo principo. Būtina atsižvelgti į tai, kaip šią sąvoką suvoktų atidus, protingas asmuo, žinantis, kad bendro pobūdžio taisyklė, siekiant apsaugoti žmonių sveikatą, draudžia tabako reklamą. Aiškinant įrangos tabako gaminiams išdėstyti sąvoką sisteminiu, teleologiniu ir protingumo metodais, galima daryti išvadą, kad tokios įrangos paskirtis turi būti sudaryti sąlygas tabako gaminius prekybos

¹⁹⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2003 m. vasario 11 d. nutartis administracinėje byloje R. Š. vs. Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Vilniaus rinktinė, Nr. 266-03.

¹⁹¹ LASTAUSKIENĖ, G. Teisės principai yra teisės „griaučiai“. *Teismai. lt*, 2015, Nr. 1, p. 25.

¹⁹² Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-02-07, Nr. 11-281.

vietoje išdėstyti taip, kad juos būtų galima parduoti jų įsigyti norinčiam klientui¹⁹³“. Taigi atskleidžiant įrangos, skirtos tabako gaminiams išdėstyti definiciją, teismas rėmėsi protingo žmogaus etalonu (protingumą teismas identifikavo kaip objektyvų aplinkybių vertinimą – ar protingas ir atidus asmuo lentelę vertintų kaip skirtą išdėstyti gaminiams, ar ją vertintų kaip atliekančią aiškia reklamine funkcija). Šioje byloje teismas konstatavo, jog ginčo lentelė buvusi patalpinta centrinėje degalinės dalyje virš kasų ir todėl negalėjo būti identifikuojama kaip įranga, skirta tik tabako gaminiams išdėstyti, nes atliko ir aiškia dominuojančią reklamine funkcija. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad vadovaujantis protingumo etalonu, minėtoje ginčo lentelėje pritvirtinti tabako gaminiai ir galimybė šiuos gaminius išimti ir parduoti vartotojams negalėjo būti suprantama kaip galimybė tik parduoti prekę klientui (lentelė atkreipdavo pirkėjo dėmesį dėl specifinės išdėstymo pozicijos). Taigi remdamasis protingumo principu, teismas ginčo lentelę kvalifikavo ne kaip įrangą, skirtą tabako gaminiams išdėstyti ar patalpinti, kurioje įstatymas leido pateikti specifinę informaciją, bet kaip aiškiai reklamine funkcija atliekančią žymą.

Dar vienoje LVAT nagrinėtoje byloje protingumo principo kontekste buvo analizuota karinio konflikto sąvoka tokiu būdu demonstruojant, jog protingumo universalus kriterijus reikalauja visapusiško ir detalaus situacijos tyrimo kai ginčas susijęs su pagrįsta asmens baime dalyvauti kare. LVAT nagrinėtoje byloje ginčas kilo dėl asmens teisės gauti pabėgėlio statusą. Faktinės aplinkybės, kuriomis rėmėsi asmuo, prašęs suteikti pabėgėlio statusą buvo tokios, jog nuo 2008 m. sausio mėnesio pareiškėjas tarnavo Rusijos Federacijos kariuomenėje, tačiau remdamasis asmeninėmis politinėmis pažiūromis nenorėjo tęsti tarnybos ir siekė atlikti alternatyvią karo tarnybą, tačiau pareiškėjui nebuvo suteikta tokia galimybė. Teikiant prašymą dėl pabėgėlio statuso suteikimo pareiškėjas pateikė informaciją, patvirtinančią faktą, jog jam atliekant karinę tarnybą pareiškėją buvo planuojama priskirti batalionui, skirtam karui su Gruzija. Taigi pareiškėjas nagrinėjamoje byloje savo prašymą suteikti jam pabėgėlio statusą grindė aplinkybe, jog galimas Rusijos kariuomenės dalinio, kuriame jis tarnavo, dislokavimas Abchazijoje prieštarautų jo asmeninėms pažiūroms, taip pat prašė pabėgėlio statuso dėl baimės, jog ten būtų verčiamas atlikti veiksmus, kurių metu būtų pažeidžiamos žmogaus teisės. Remdamasis asmeniniais politiniais įsitikinimais pareiškėjas savavališkai paliko karinę tarnybą baimindamasis galimo jo priskyrimo prie minėto bataliono. Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – Migracijos departamentas) sprendimu

---

¹⁹³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2012 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje UAB „PHILIP MORRIS BALTIC“ v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. A⁸²²-2263/2012.

nuspręsta nesuteikti Rusijos Federacijos piliečiui pabėgėlio statuso, nepripažinus, jog asmens savavališko tarnybos palikimo metu egzistavusi akivaizdi grėsmė kilti kariniam konfliktui su Gruzija. Nagrinėjamoje byloje Migracijos departamentas teigė, jog pareiškėjas atlikti karo tarnybą atsisakė ne konflikto, o taikos metu (t. y. traktavo, jog tarp Rusijos ir Gruzijos tuo metu kai pareiškėjas paliko batalioną savavališkai dar nevyko karinis konfliktas ir todėl pareiškėjo prašymą traktavo kaip nepagrįstą). Šioje byloje LVAT interpretavo karinio konflikto ir pagrįstos baimės sąvokų specifiką per protingumo principo prizmę. Vertindamas Migracijos departamento atsisakymą suteikti šiam asmeniui pabėgėlio statusą LVAT išaiškino Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro Įsakymo dėl užsieniečių prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimo, sprendimų priėmimo ir jų vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo 66.1 punktą ir konstatavo: „<...> vertinant, ar padėtis, kurios metu pareiškėjas galbūt turėtų atlikti karo tarnybą yra konfliktas, situacija turi būti išanalizuota vadovaujantis protingumo principu. Konfliktas neturėtų būti suvokiamas tik siaurai, t. y. kaip tik aktyvūs bei akivaizdūs dviejų ar daugiau valstybių karo veiksmai¹⁹⁴“. Kaip minėta, nagrinėjamoje byloje Migracijos departamentas teigė, kad pareiškėjas atlikti karo tarnybą atsisakė ne konflikto, o taikos metu (t. y. traktavo, jog tarp Rusijos ir Gruzijos tuo metu dar nevyko karinis konfliktas). Tačiau LVAT konstatavo, jog toks Migracijos departamento teiginys buvo nepagrįstas: „<...> Abchazijoje yra dislokuota 3 700 Rusijos kariuomenės pajėgos yra ten su Gruzijos sutikimu, ir apskritai nėra konflikto dėl Abchazijos statuso. Todėl teiginys, kad konflikto bylai aktualiose teritorijose asmeniui palikus tarnybą nebuvo nėra pagrįstas. Remiantis protingumo principu konfliktas neturėtų būti suvokiamas siaurai, t. y. tik kaip aktyvūs bei akivaizdūs dviejų ar daugiau valstybių karo veiksmai¹⁹⁵“. Taigi LVAT konstatavo, jog Migracijos departamento atliktas karinio konflikto ir pagrįstos asmens baimės tyrimas nebuvo atliktas visapusiškai ir remdamasis protingumo principu įpareigojo Migracijos departamentą pakartotinai išnagrinėti asmens prašymą dėl prieglobsčio suteikimo.

Svarbu atkreipti dėmesį į A. Andruškevičiaus pastebėjimą, jog „<...> bendrieji teisės principai yra tarsi faktinės, kiek leidžia gyvenimo patirtis - protu suvokiamos pagrindinės idėjos¹⁹⁶“. Šia pastaba dar kartą atkreipiamas dėmesys į bendrųjų teisės principų abstraktumą, turinio neapibrėžtumą ir dinamiką, atskleidžiamą teismams taikant šiuos

---

¹⁹⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 21 d. sprendimas administracinėje byloje A.K. v. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Nr. A⁸⁵⁸-627/2011.

¹⁹⁵ *Ibid.*

¹⁹⁶ ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 75.

principus konkrečių faktinių aplinkybių kontekste. Kitoje LVAT byloje bendrųjų teisės principų lankstumas iš esmės lėmė teismo sprendimo pasirinkimą. Taigi, byloje teismas aiškino atstovavimo dokumentų trūkumus protingumo principo kontekste. Šioje byloje spręstas ginčas dėl situacijos, kai pareiškėjų vardu advokatas teismui padavė apeliacinį skundą ir šis skundas nebuvo išnagrinėtas nustačius, jog teismui nebuvo pateikti dokumentai, patvirtinantys, kad advokatas yra įgaliotas apskųsti apeliacine tvarka teismo priimtus sprendimus (pirmosios instancijos teismas analizavo advokato ir pareiškėjų sudarytų teisinių paslaugų teikimo sutarčių išrašus ir nustatė, jog atstovo teisė apskųsti teismo sprendimus šiose sutartyse nebuvo tiesiogiai aptarta). Procesas šioje byloje buvo atnaujintas nustačius poreikį suvienodinti administracinių teismų praktiką dėl atstovavimo dokumentų trūkumų vertinimo. Nagrinėdamas bylą LVAT konstatavo: „<...> vis dėlto, jei iš bylos medžiagos nėra akivaizdu, kad skundas paduotas neturint įgaliojimų, teismas turėtų nustatyti terminą trūkumams pašalinti ar pasiūlyti atstovui pateikti papildomus duomenis apie jam suteiktus įgalinimus, o ne iš karto atsisakyti priimti atskirąjį skundą ar nutraukti apeliacinį procesą¹⁹⁷“. Teismas analizavo pareiškėjų ir atstovo sudarytų teisinių paslaugų teikimo sutarčių turinį bei nustatė, jog iš sutarčių nebuvo akivaizdu, kad skundas paduotas neturint įgaliojimų, todėl kategoriškai išvadai, jog apeliacinį skundą teismui pateikė neįgaliotas asmuo, pakankamo pagrindo nebuvo. LVAT konstatavo, jog „<...> iš šių sutarčių matyti, jog jos pavedė atstovui visapusišką atstovavimą santykiuose dėl nuostolių, sąlygotų Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pataisų, atlyginimo¹⁹⁸“. Vadovaujantis sutarties tekstine formuluote teismas priėjo išvadą, jog tekstas yra itin bendro ir plataus pobūdžio, t. y. pavedantis advokatui pareiškėjų interesus teisme konkrečios bylos kontekste atstovauti visapusiškai. Todėl teismas konstravo išvadą, kad pirmajai instancijai atlikus sutarties tekstinės formuluotės analizę buvo būtina pasitelkti Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 134 straipsnio 2 dalį, kurioje įtvirtintas trūkumų šalinimo institutas. Taipogi LVAT remdamasis protingumo principu konstatavo, kad „<...> vertinant atstovavimo santykius vien formaliai (dokumentaliai), paduodant apeliacinį skundą advokatas pareiškėjų iš tikrųjų nebuvo tiesiogiai įgaliotas šį veiksma atlikti, tačiau šios aplinkybės nevertėtų suabsoliutinti, t. y. ji negali nusverti teisės principų, kuriems šioje byloje turi būti suteikiamas prioritetas, t. y. teisės į teisminę gynybą, teisingumo ir protingumo bei lygiateisiškumo principų, reikšmės¹⁹⁹“. Taigi teismas

---

¹⁹⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 21 d. nutartis administracinėje byloje A.P. v. Lietuvos valstybė atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Nr. A-9-143/2016.

¹⁹⁸ *Ibid.*

¹⁹⁹ *Ibid.*

aiškindamas apeliacinio skundo padavimo tvarką pabrėžė, jog smulkūs, formaliu charakteriu pasižymintys trūkumai neturėtų kliudyti asmeniui įgyvendinti teisę į teisminę gynybą. Tokiu būdu teismas bendrųjų teisės principų pagalba pademonstravo, kad griežtas, formalistinis teisės normų, reglamentuojančių skundo priėmimą laikymasis, neįvertinus iš to kylančių pasekmių, neatitiktų teisėtumo ir protingumo principų, nes asmens teisės turi būti ginamos realiai.

Šio darbo skyriuje „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija“ nagrinėtų bylų tarpe paminėta baudžiamoji byla, kuria remiantis pastebėta, kad esti bylų, kuriose teisės norminė tvarka ribojasi su kitomis socialinėmis tvarkomis – pavyzdžiui, minėtos bylos atveju – religinės tvarkos normomis²⁰⁰. Paradoksali, tačiau pademonstruojanti artimą teisės ir kitų socialinių tvarkų (moralės, religijos) santykį byla, kurioje tiesiogiai nebuvo atskleistas teisingumo principo turinys, tačiau šis principas taip pat lėmė bylos sprendimą – tai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 25d. byla²⁰¹. Šioje byloje buvo kvestionuotos dizainerio R. Kalinkino naujosios kolekcijos rūbų reklamoje pateiktos vaizdinės bei rašytinės aliuzijos primenančios religinius sakralius objektus (rožančius, Pietos ženklas ir t.t.). Teismas kvestionavo dizainerio naujos kolekcijos reklamos vizualinius sprendimus ir jų dermę su visuomenės moralės nuostatomis. Minėtos kolekcijos reklamoje atsispindėjo tokios frazės: „Marija brangi, kokia suknelė!“, „Jėzau, kokios tavo kelnės!“ bei „Jėzau Marija, kuo čia apsirengęs“. Teismo nagrinėta, ar sakralių simbolių vaizdavimas nėra religijos profanavimas ir ar tokia reklama nepažeidžiamas visuomenės vertybių balansas. Taigi, LVAT konstatavo: „<...> minėtoje reklamoje netinkamas Kristaus ir Marijos vaizdavimas skatina lengvabūdišką visuomenės požiūrį į krikščionių tikėjimo etines vertybes, propaguoja gyvenimo stilių, nesiderinantį su tikinčiojo žmogaus nuostatomis, taip pat tokiu būdu Kristaus ir Marijos asmenys yra pažeminami kaip krikščionių tikėjimo sakralumo simboliai, todėl toks vaizdavimo būdas žeidžia tikinčiųjų religinius jausmus²⁰².“ Teismas atkreipė dėmesį į tai, jog religinės simbolikos vaizdavimas siekiant komercinės naudos sąmoningai iškraipant šių objektų prasmę neatitiko Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo keliamų reikalavimų reklamai. Taigi, teismas sprendė, jog Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos nutarimu paskirta bauda buvo teisinga. Nors šioje byloje LVAT tiesiogiai nesirėmė teisingumo principu, tačiau autorės nuomone ši byla neatsiejamai susijusi su teisingumu – kaip

---

²⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-380/2014.

²⁰¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 25 d. nutartis administraciniame byloje UAB „Sėkmadienis“ v. Valstybinė vartotojų teisių ir apsaugos tarnyba, Nr. A⁶⁶²-1027/2014.

²⁰² *Ibid.*

visuomenės vertybių balanso klausimu, nes joje buvo pasvertas viešasis ir komercinis interesas – konkuruojančios vertybės.

Kitoje byloje LVAT nagrinėjo ginčą dėl paskirtos nuobaudos atitikties teisingumo principui ir pademonstravo, jog teisingumo principas reikalauja teismo „lanksčiai“, jautriai vertinti individualios situacijos faktines aplinkybes, nes tik toks vertinimas atitinka visuomenės vertybinius lūkesčius ir teisei keliamą reflektyvumo socialiniams santykiams reikalavimą. Įmonės generalinis direktorius nelegaliai įdarbindamas du asmenis pažeidė Lietuvos Respublikos darbo kodekso 98 straipsnio 1 dalies 1 punktą, o taip pat jam buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas. Pirmosios instancijos teismas išnagrinėjęs administracinio teisės pažeidimo bylą nustatė, jog nelegaliai įdarbinant du asmenis padarytas administracinis teisės pažeidimas, numatytas ginčo metu galiojusioje redakcijoje Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (*toliau – ATPK*) 41³ straipsnio 1 dalyje. Skirdamas administracinę nuobaudą teismas atsižvelgė į padaryto administracinio teisės pažeidimo pobūdį bei jo padarymo aplinkybes, į tai, kad nelegalus darbas truko labai trumpą laiką, nelegaliai buvo įdarbinti du darbininkai, į pažeidėjo asmenybę, jo šeiminių padėčių (našlys, padedantis studijuojančiai dukrai), administracine tvarka nebaustas, yra jo atsakomybę lengvinanti ir nėra sunkinančių aplinkybių. Atsižvelgęs į minėtų aplinkybių visumą pirmosios instancijos teismas taikė ATPK 30¹ straipsnio nuostatas ir paskyrė švelnesnę nuobaudą, negu numatyta sankcijoje už padarytą pažeidimą (ATPK 41³ straipsnio 1 dalis), taigi, skyrė 2000 Lt baudą (po 1000 Lt už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį). Šis teismo sprendimas buvo apskūstas teigiant, jog skirtoji nuobauda buvo neproporcingai maža ir netiesiogiai skatinanti nelegalų darbą (kas suponuoja visapusišką dirbančių asmenų ir valstybės interesų pažeidimą). Nagrinėdamas apeliacine tvarka bylą LVAT konstatavo: „<...> skiriant administracines nuobaudas administracinės atsakomybės tikslų turi būti siekiama laikantis bendrųjų teisės principų, tarp jų - teisingumo²⁰³“. Teismas šioje byloje teisingumo principą atskleidė kaip kriterijų, garantuojantį, jog kiekvienu konkrečiu atveju teisės pažeidėjui skiriant administracinę nuobaudą, ji individualizuojama remiantis reikšmingų aplinkybių visuma (šios bylos atveju – neseniai prarastas šeimos narys ir dukters išlaikymas, sunki finansinė padėtis). Taigi LVAT išaiškino, jog skiriant administracinę nuobaudą svarbu atsižvelgti į teisingumo bei protingumo kriterijus, kurie reikalauja nuobaudos individualizavimo. Konstruotina išvada, jog bendrųjų teisės principų metodas aiškinant ir taikant teisę suteikia

---

²⁰³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2008 m. gruodžio 24 d. nutartis byloje administracinėje byloje Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Vilniaus skyrius v. C. P., Nr. N-146-1040-08.

teisės aiškinimo ir taikymo subjektui galimybę priimti lanksčiausią kiekvienai konkrečiai situacijai sprendimą. Šioje byloje teismas „svėrė“ dvi skirtingas aplinkybių grupes – asmenines pažeidėjo gyvenimo aplinkybes (šeiminę padėtį - našlystę, studijuojančios dukters išlaikymo faktą) bei valstybės interesus (nelegalaus darbo skatinimo galimybę skiriant švelnesnes nei įstatymo numatyta nuobaudas) ir suteikė prioritetą asmeninėms pažeidėjo gyvenimo aplinkybėms, vertindamas situaciją teisingumo principo kontekste.

Kitoje LVAT nagrinėtoje byloje buvo nagrinėjamas valstybės deliktinės atsakomybės klausimas, o tiksliau - šioje byloje pareiškėjas valstybės deliktinę atsakomybę siejo su Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos (toliau – Konkurencijos taryba) atliktos administracinės procedūros (tyrimo dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi) trūkumais bei pastebima motyvų stoka atliktoje analizėje. Pareiškėjas kaip neteisėtus traktavo veiksmus, kai Konkurencijos taryba neištyrė visų atitinkamos rinkos apibrėžimui svarbių faktų, neeliminavo kai kurių faktinio pobūdžio abejonių bei nepateikė pakankamai motyvuoto rinkos apibrėžimo atlikdamas pareiškėjo (įmonės) analizę. Šioje byloje LVAT konstatavo, jog Konkurencijos taryba naudojasi diskrecija atlikdama analizę dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir šiam tyrimui institucija pasirenka ekonometrijos priemones savo nuožiūra. Teismas atkreipė dėmesį į tai, jog aiškinant valstybės atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų, svarbu minėtą Civilinio kodekso normą aiškinti teisingumo principo kontekste: „Teisingumo principui prieštarautų valstybės atsakomybės pašalinimas, jei būtų nustatyta, kad valdžios institucija, pasinaudojusi diskrecija, padarė akivaizdžią klaidą, pateikdama tam tikrą faktinių ir teisinių aplinkybių įvertinimą²⁰⁴“. Taigi, teisingumo principo vedamas teismas pabrėžė, jog diskrecija nėra suvokiama kaip absoliuti veiksmų laisvė ir būtent teisingumo principas suponuoja tai, jog nors atitinkamam kompetentingam subjektui yra suteikiama diskrecija, tačiau ši diskrecija yra kontroliuojama, ribojama. Šioje byloje LVAT konstatavo, kad atsižvelgiant į nagrinėjamo sektoriaus ekonominį kontekstą, vien tai, kad Konkurencijos taryba nepakankamai ištyrė kai kurias faktinio pobūdžio aplinkybes ir nepakankamai išsamiai motyvavo priimto sprendimo kai kurias išvadas, vis dėlto tai neleido teismui daryti išvados, kad Konkurencijos taryba akivaizdžiai peržengė jai suteiktos diskrecijos ribas (teismas pabrėžė, kad Konkurencijos tarybos veiklai būdingos tam tikros įprastinės administracinės procedūros rizikos ribos). Taigi konstatuota, jog nors Konkurencijos tarybos padarytos išvados buvo nepakankamai pagrįstos įrodymais, vis

---

²⁰⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2011 m. liepos 14 d. nutartis administracinėje byloje AB „ORLEN Lietuva“ v. Lietuvos valstybė atstovaujama Konkurencijos tarybos, Nr. A⁵⁰²-3034/2011.

délto teismas pripažino, jog sprendimas priimtas tinkamai atlikus administracinę procedūrą - taigi, diskrecijos ribos nebuvo peržengtos (Konkurencijos tarybos veiksmų laisvė koreliavo su teisingumo principu).

Dar vienoje administracinėje byloje teisingumo principas buvo aiškinamas siejant jį su socialinėmis pareigūnų garantijomis. Šioje administracinėje byloje LVAT aiškino ginčo situacijos metu galiojusios Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto (toliau – Vidaus tarnybos statuto) redakcijos 46 straipsnyje įtvirtintas garantijas pareigūnams. Esminė bylos faktinė aplinkybė tokia, jog pareiškėja nuo 1999 m. dirbo Klaipėdos miesto vyriausiojo policijos komisariato tardytoja, nuo 2003 m. – Kriminalinės policijos Nusikaltimų tyrimo skyriaus tyrėja. Tuo tarpu visos tarnybos metu pareiškėjai nebuvo suteikta tarnybinė uniforma (buvo išduota tik 2007 m. metais pateikus skundą pirmosios instancijos teismui). Ginčo metu galiojusio Vidaus tarnybos statuto 46 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta, jog pareigūnų tarnybinės uniformos išdavimo, dėvėjimo ir grąžinimo tvarka nustatoma centrinių įstaigų vadovo. LVAT interpretuodamas minėtą normą konstatavo: „Vidaus tarnybos statusas vidaus reikalų centrinių įstaigų vadovams deleguoja pareigą nustatyti tarnybinės uniformos dėvėjimo normas. Priešingas įstatymo nustatytas pareigūnų aprūpinimo tarnybinėmis uniformomis reguliavimas negalimas. Vidaus tarnybos statuto 46 straipsnio 2 dalies nuostata turi būti suprantama kaip imperatyvas aprūpinti pareigūnus tarnybinėmis uniformomis. Minėtu imperatyvu nustatyta teisė gali būti įgyvendinama trimis būdais: pirma, aprūpinant pareigūnus uniformomis; antra, sumokant pareigūnams kompensaciją teisės aktų nustatytais sąlygomis; trečia, atlyginant žalą dėl to, kad pareigūnai tarnyboje turėjo dėvėti savo aprangą vietoje neišduotos tarnybinės uniformos²⁰⁵“. Šiame ginče Policijos departamento pagrindinis kontrargumentas buvo toks, jog pareiškėja dirbo kriminalinės policijos skyriuje, kuris priskirtinas neuniformuotai policijai, dėvinčiai civilius drabužius. Taigi, teisingumo principo vedamas LVAT konstatavo, jog atsakovo nurodyta kriminalinės policijos tarnybos, kuriai priklauso pareiškėja, specifika nėra aplinkybė, kuria remiantis pareiškėjai turėtų būti užtikrinamos mažesnės socialinės garantijos lyginant su kitais statutiniais pareigūnais. Teismas pabrėžė, jog remiantis teisingumo principu, reikšmingu aspektu šiame ginče buvo ne pareiškėjos tarnybos specifika) privalo ji nešioti tarnybinę uniformą ar ne, bet pats faktas, kad jai nebuvo suteikta socialinė garantija²⁰⁶. Taip pat teismas pridūrė, jog remiantis protingumo

---

²⁰⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje *Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos v. S. P.*, Nr. A⁴⁹²-3379/2011.

²⁰⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje *Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos v. S. P.*, Nr. A⁴⁹²-3379/2011.

kriterijumi, pareiškėjos pateiktas akivaizdus faktas dėl civilių rūbų nusidėvėjimo dirbant ypatingomis sąlygomis (parodymo patikrinimo vietų lankymas bei kt. aplinkybės) neturėtų būti plačiau įrodinėjamas, nes tai prieštarautų protingumo maksimai. Taigi šioje byloje pareiškėjai buvo priteistas žalos atlyginimas.

Kitoje LVAT nutartyje, kurioje analizuotas tarnybinės nuobaudos panaikinimo klausimas, protingumo principu remiantis buvo aiškinama Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – LR ABTĮ) 71 straipsnio 1 dalis (galiojusi redakcija ginčo metu), kurioje buvo įtvirtinta, jog teismas galėjo imtis priemonių reikalavimui užtikrinti proceso dalyvių prašymu arba savo iniciatyva bet kurioje proceso stadijoje, jeigu, nesiėmus užtikrinimo priemonių, teismo sprendimo įvykdymas pasunkėtų arba pasidarytų negalimas. Šią normą LVAT aiškino remdamasis protingumo principu, kuris šioje byloje „įgavo“ proceso šalių interesų pusiausvyros formą. Šios bylos faktinės aplinkės tokios, jog pareiškėjas kreipėsi į teismą, prašydamas panaikinti savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymą, kuriuo pareiškėjas buvo atleistas be teisėto pagrindo ir gražinti jį į darbą savivaldybės administracijoje kaip vedėjo pavaduotoją. Pareiškėjas taip pat prašė teismo taikyti reikalavimo užtikrinimo priemones, o tiksliau - iki teismo sprendimo įsiteisėjimo uždrausti savivaldybės administracijai atlikti bet kokius veiksmus susijusius su naujo savivaldybės administracijos vedėjo pavaduotojo rinkimais. Prašymą pareiškėjas motyvavo aplinkybe, jog savivaldybė paskelbė konkursą į pareigas, kurias pateikęs motyvuotą prašymą teismui, pretenduoja užimti pareiškėjas (priėmus į minėtas pareigas kitą asmenį pareiškėjo prašymas teismui prarastų prasmę). Taip pat akcentuota, jog jei teismas priimtų palankų pareiškėjui sprendimą (taikytų reikalavimo užtikrinimo priemones), tokio sprendimo vykdymas būtų nepagrįstai apsunkintas. Pagal šio ginčo metu galiojusio LR ABTĮ 71 straipsnio 1 dalį, teismas galėjo imtis priemonių reikalavimui užtikrinti proceso dalyvių prašymu arba savo iniciatyva bet kurioje proceso stadijoje, jeigu, nesiėmus užtikrinimo priemonių, teismo sprendimo įvykdymas pasunkėtų arba pasidarytų negalimas. LVAT konstatavo, jog teismas, spręsdamas, ar yra pagrindas taikyti prašomą reikalavimo užtikrinimo priemonę, turi nustatyti realios grėsmės faktą, reiškiantį, jog netaikant reikalavimo užtikrinimo priemonės teismo sprendimo vykdymas pasidarytų apskritai negalimu ar taptų kebliu. Taigi, teismas išaiškino, jog prašant taikyti reikalavimo užtikrinimo priemones, privaloma nurodyti pagrįstas aplinkybes, sudarančias reikalavimo užtikrinimo pagrindą. LVAT pažymėjo, jog svarstant reikalavimo užtikrinimo priemonės taikymą svarbu nustatyti šios priemonės santykį su protingumo principu: „<...> reikalavimo užtikrinimo priemonės turi būti taikomos tik tuo atveju, kai yra reali grėsmė, jog netaikius reikalavimo užtikrinimo priemonių, teismo sprendimo įvykdymas pasunkėtų

arba pasidarytų negalimas. <...> analizuotina, ar toks reikalavimo užtikrinimo priemonės taikymas pagal nustatytas aplinkybes yra adekvatus ir proporcingas siekiamam tikslui, o taip pat ar nepažeistų protingumo ir proceso šalių interesų pusiausvyros principų bei viešojo intereso^{207c}. Taigi, teismas sprendė, jog nurodyta reikalavimo užtikrinimo priemonė nebuvo pagrįsta, protinga bei įrodanti, jog reikalavimo užtikrinimo priemonės netaikius teismo sprendimo vykdymas pasunkėtų ar taptų apskritai negalimu. Teismas šioje byloje pabrėžė, kad reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymas remiantis konkrečiomis faktinėmis aplinkybėmis turi būti adekvatus siekiamam tikslui bei nepažeisti protingumo, proporcingumo, proceso šalių interesų pusiausvyros principų.

Dar vienoje administracinėje byloje teismas sprendė praleisto termino paduoti dokumentus, reikalingus nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimui, atnaujinimo klausimą. Remiantis protingumo maksima teismas aiškino Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (toliau – Atkūrimo įstatymas) 10 straipsnio 1 ir 4 dalių nuostatas, kuriose buvo įtvirtinta, jog piliečiams, praleidusiems šio įstatymo nustatytą prašymų, nuosavybės teises bei giminystės ryšį patvirtinančių dokumentų pateikimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas²⁰⁸. Teismas akcentavo, kad Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme nėra konkrečiai įvardijama, kokios priežastys laikytinos svarbiomis praleidus įstatymu numatytą terminą, todėl pabrėžė, jog „<...> sprendžiant termino praleidimo klausimą konkrečiame ginče vadovaujamasi bendraisiais šio įstatymo pradmenimis, jo prasme, o taip pat teisingumo ir protingumo kriterijais^{209c}. LVAT atkreipė dėmesį į tai, jog įstatymų leidėjas buvo sukūręs protingas sąlygas prašymams bei kitiems susijusiems dokumentams dėl nuosavybės teisių atkūrimo pateikti (pvz. 10 ir 12 metų terminai) bei pabrėžė, jog minėtieji terminai atnaujinami esant ypatingiems atvejams, konstatavus objektyvias, nuo pareiškėjų valios nepriklausančias priežastis, kurios sutrukdė asmenims įgyvendinti teises įstatymu nustatyto termino ribose. Vertindamas bylos aplinkybes ir praleisto termino priežastis teismas konstatavo: „<...> protingumo principas reikalauja, kad asmuo elgtųsi apdairiai, atidžiai, rūpestingai, teisingai ir sąžiningai. Asmens veiksmai konkrečioje situacijoje vertinami pagal apdairaus, rūpestingo, atidaus asmens elgesio adekvačioje situacijoje standartą. Neatrodė, kad tokiomis aplinkybėmis pagrįsta ir

---

²⁰⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinėje byloje M. Š. v. Kalvarijos savivaldybės administracija, Nr. AS-858-696-10.

²⁰⁸ *Ibid.*

²⁰⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2014 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje B. S. v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Nr. A⁸⁵⁸-109/2014.

sąžininga tikėtis, jog asmeniui nepasirašius dokumento, toks dokumentas jam sukels atitinkamas teises pasekmes. Todėl pareiškėjos teiginiai, jog ji nežinojo ir nesuprato, kaip savo teises įgyvendinti, tikėjosi, kad nuosavybės teisės į jos žemę bus atkurtos, atkuriant nuosavybės teises į jos senelio žemę, bei kad atitinkamus dokumentus sutvarkys jos brolis, yra bendro, subjektyvaus pobūdžio argumentai, kuriais negalima pateisinti termino praleidimo²¹⁰. Šioje byloje teismas protingumo maksimumą atskleidė kaip kriterijų, reikalaujantį asmens apdairaus, atidaus, rūpestingo ir sąžiningo elgesio.

---

²¹⁰Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2014 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje B. S. v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Nr. A⁸⁵⁸-109/2014.

IŠVADOS

1. Bendrieji teisės principai yra ypatinga principų kategorija, kurios unikalumą įrodo tai, jog šie principai formuojasi (evoliucionuoja) visuomenės teisinėje sąmonėje (taigi, nėra sukurti tikslingai teisėkūros būdu). Šių principų abstraktus charakteris suteikia teismui galimybę plėtoti jų turinį pritaikant bendruosius teisės principus konkrečiam teismo nagrinėjamam atvejui. Taigi, bendrųjų teisės principų taikymas yra teismo ir visuomenės (kaip šių principų kūrėjo ir kaip adresato, kuriam taikomi šie principai) „bendro dialogo“ galimybė. Pozityviosios teisės nuostatų interpretavimas, verifikavimas šiomis visuomenės teisinėje sąmonėje susiklosčiusiomis aksiomomis užtikrina interpretavimo rezultato „jautrumą“, lankstumą tiek ginčo šalių atžvilgiu, tiek ir visos visuomenės vertybinių lūkesčių atžvilgiu. Bendrųjų teisės principų metodo taikymas teismų praktikoje garantuoja teisės reflektyvumą.
2. Išanalizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika rodo, kad bendrųjų teisės principų metodas teismui atliekant operatyvųjį teisės aiškinimą leidžia išimtiniais atvejais nukrypti nuo įstatymų leidėjo įtvirtintų formalių pozityviosios teisės nuostatų bei priimti materialiąją prasmę teisingiausią sprendimą konkrečiam atvejo ribose. Pastebėta, kad taip pat bendrųjų teisės principų metodas leidžia teismui praplėsti arba susiaurinti pozityviosios teisės nuostatų prasmę. Išnagrinėtos praktikos pagrindu teigtina, kad bendrųjų teisės principų metodo taikymas teismų praktikoje apsaugo teisę taikantį subjektą nuo pozityviosios teisės loginio uždaro. Taip pat konstruotina išvada, kad bendrųjų teisės principų metodas gelbsti teismui rasti labiausiai su visuomenės vertybėmis koreliuojantį aiškinimo rezultatą konkrečiam atvejo ribose (o iš to, žinoma, ir teisingiausią teisinį sprendimą).
3. Atliktos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos paieškos (kuri nėra įtraukta į darbą) pagrindu konstatuotina, kad dažnu atveju bendrųjų teisės principų metodas taikomas ganėtinai deklaratyviai – tik paminint bendrųjų teisės principų triadą neplėtojant šių principų turinio, nepaaiškinant, kaip būtent jie kreipia teismą tam tikra linkme aiškinant normą. Pateiktos teismų praktikos pagrindu konstatuotina, jog nedažnu atveju teismai remdamiesi vien tik bendraisiais teisės principais aiškina pozityviąją teisę (todėl darbe minima ne tik naujausia teismų praktika). Galima išvada, jog teismai

bendrujų teisės principų metodą vertina atsargiai, jo nesuabsoliutindami (dėl šių principų abstraktumo).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINIAI TEISĖS AKTAI:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-02-03, Nr. 13-308.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso" pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-07-12, Nr. 56-1651.
5. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997-07-09, Nr. 65-1558.
6. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013-06-01, Nr. 57-2854.
7. Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-02-07, Nr. 11-281.
8. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012-09-22, Nr. 110-5564.
9. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-06-17, Nr. 46-851.
10. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-07-30, Nr. 66-2130.
11. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003-05-01, Nr. 42-1927.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO DOKTRINA:

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1995 m. kovo 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ papildymo ir pakeitimo“ 8 punkto, kuriuo iš naujo išdėstyta įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 12 straipsnio pirmosios dalies 3 punktas, ir Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo papildymo ir pakeitimo“ 23 punkto, kuriuo iš naujo išdėstyta Lietuvos Respublikos

žemės reformos įstatymo 16 straipsnio septintasis punktas, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 20/94-21/94.

13. Pvz.: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 9/95.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 6/99-23/99-5/2000-8/2000.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2011 m. sausio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (1999 m. gegužės 18 d. redakcija) 67 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 13/2008.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.270 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 43/2011.

SPECIALIOJI LITERATŪRA:

17. ALEXY, R. *Teisinio argumentavimo teorija. Mokymas apie racionalų diskursą, arba Teisinio pagrindimo teorija*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
18. ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, 2008.
19. ARLAUSKAS, S. Socialinis ir procedūrinis teisingumas teisiniame diskurse. *Jurisprudencija*, 2006, 8(86).
20. BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija? Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016.

21. BALTRIMAS, J. ir LANKAUSKAS, M. *Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamas būdai. Mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014.
22. BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas. 2 leidimas*, Vilnius, Leidykla MES, 2012.
23. BENDORIENĖ, A., et al. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2001.
24. BIRMONTIENĖ, T. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
25. DWORKIN, R. *Rimtas požiūris į teises*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.
26. DWORKIN, R. *Teisės imperija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.
27. GLENDON, M. A.; GORDON, M. W.; ir OSAKWE, C. *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai, 1993.
28. GUMBIS, J. *Sutarties laisvės teisinės ribos: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002.
29. GUMBIS, J. Teisės samprata: logikos taikymo problematika. *Teisė*, 2010, t. 76.
30. HAYEK, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. T. 1. Vilnius: Eugrimas, 1998.
31. HART, H. L. A. *Teisės samprata*, Vilnius: Pradai, 1997.
32. JANKAUSKAS, K. Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai, *Jurisprudencija*, 2004, t. 51 (43).
33. JANKAUSKAS, K. *Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005.
34. JANKAUSKAS, K. Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 2004, t. 59 (51).
35. KELSEN, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
36. KŪRIS, E. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 24, Nr. 16.
37. KŪRIS, E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga, Neringa, 2001 m. birželio 11-12 d.* Vilnius : Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002.
38. KŪRIS, E., *Ko neparašė Rogeris Cotterrellas, arba subjektyvus teisės sociologijos įvadas*// R. Cotterrell. *Teisės sociologija: Įvadas*. Kaunas: Dangerta. 1997.

39. LASTAUSKIENĖ, G. Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*, 2012, t. 85.
40. LASTAUSKIENĖ, G. Teisės principai yra teisės „griaučiai“. *Teismai. lt*, 2015, Nr. 1.
41. LASTAUSKIENĖ, G. Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika, *Teisės problemos*, 2005/1 (47).
42. LASTAUSKIENĖ, G. Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos. *Jurisprudencija*, 2012, 19(4).
43. LASTAUSKIENĖ, G. Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 8 (86).
44. LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010.
45. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS V.; ir NEKROŠIUS V; *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia. 2005.
46. MACKUVIENĖ, E. *Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.
47. MACKUVIENĖ, E. Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris. *Teisė*, 2009, t. 70.
48. MIKELĖNAS, V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. *Jurisprudencija*, 2009, 2(116).
49. MIKELĖNIENĖ, D. ir MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.
50. NEKRAŠAS, E. *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
51. POSNER, R. A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004.
52. RICHTER, H. P.; *Juristische Grundkurse*. Berlin, 2001.
53. ROČKA, M.; ir LUKŠAITĖ, I., *Rinktiniai raštai. Andrius Volanas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
54. SPRUOGIS E. Teisės aiškinimo probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*. 2006, 8 (86).
55. ŠIMAŠIUS, R. Teisės aiškinimas ir jo privalomumas. *Teisės problemos*, 2004, Nr. 2 (44).
56. VAIČAITIS, V. *Hermeneutinė teisės samprata ir Konstitucija*. Vilnius: Justitia, 2009.

57. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija: vadovėlis. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014.
58. VAIŠVILA, A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose. *Jurisprudencija*, 2006, 8(86).
59. VAITKEVIČIŪTĖ V., *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2001, p. 451.
60. VALANČIENĖ, D. Naujojo – sudėtingųjų dinaminųjų sistemų – mokslo įtaka teisės mokslui. *Teisė*, 2011, t. 78.
61. VITGENŠTEINAS, L. *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis, 1995.
62. AVILA, H. *Theory of legal principles*. Dordrecht: Springer, 2007.
63. BARAK A. *Purposive Interpretation in Law*, New Jersey: Princeton University Press, 2005.
64. CARDOZO, B. N. *The Nature of the Judicial Process*. New Haven: Yale University Press, 1991.
65. LEWIS, C. T. *Latin Dictionary*, Oxford: Clarendon Press, 1979.
66. VICK, D. Interdisciplinarity and the Discipline of Law, *Journal of Law and Society*, 2004, No. 31.
67. ВАСЬКОВСКИЙ, Е. В. *Руководство к толкованию и применению законов*. Москва: Городец, 1997.
68. ЛАЗАРЕВ, В.В., ЛИПЕНЬ, С.В. *Теория государства и права: Учебник для вузов*. Москва: Спарк, 1998.
69. МОРОЗОВА, Л. А. *Теория государства и права. Учебник*. Москва: Российское юридическое образование, 2010.
70. СКАКУН, О.Ф. *Теория государства и права: Учебник*. Харьков: Консум, 2000.
71. ХАБРИЕВА, Т. Я. *Толкование конституции Российской Федерации: теория и практика*. Москва: Юрист, 1998.
72. ШЕРШЕНЕВИЧ, Г. Ф. *Общая теория права*. Москва: Городец, 1912.

TEISMŲ PRAKTIKA:

73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *1999 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje H.J. v. Vilniaus miesto valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 3K-3-50*.

74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje S. A. Apatit Fertilizers v. AB "Lifosa", Nr. 3K-3-146.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. A.S., Nr. 3K-3-163/2005.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje L. Z. , M. Z. , V. Z. , G. Z v. VŠĮ Marijampolės lignonė, Nr. 3K-7-255/2005.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje J. K. v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Vilniaus miesto savivaldybė, valstybės įmonė Valstybės turto fondas, Nr. 3K-3-419/2005.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-583/2007.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gruodžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-594/2007.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje A. Š., I. O. v. Vilniaus apskrities viršininko administracija, V. O., J. P., T. P., Nr. 3K-3-532/2008.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje A. J. J. v. UAB „Termesta“, V. S., Nr. 3K-3-167/2010.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje A.Z. v. VŠĮ Klaipėdos universitetinė lignonė, Nr. 3K-3-342/2010.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje V. P. v. D. D., G. Ž., E. Š., J. M., V. S., Nr. 3K-7-349/2011.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. P. K., UAB „Grasta“, UAB „Baltikums draudimas“, Nr. 3K-3-127/2012.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje I. M. v. R. G., Nr. 3K-3-417/2013.

86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje M. L. v. G. U., E. U., T. Č., Nr. 2K-492/2014.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380/2014.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje J.B. v. AB „Šilutės Baldai“, Nr. 3K-3-677-969/2015.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. e2AT-85-697/2016.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje M. Ž. v. Lietuvos dailės muziejus, Nr. 3K-3-4-916/2017.
91. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2003 m. vasario 11 d. nutartis administracinėje byloje R. Š. vs. Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Vilniaus rinktinė, Nr. 266-03.
92. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2008 m. gruodžio 24 d. nutartis byloje administracinėje byloje Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Vilniaus skyrius v. C. P., Nr. N-146-1040-08.
93. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinėje byloje M. Š. v. Kalvarijos savivaldybės administracija, Nr. AS-858-696-10.
94. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 21 d. sprendimas administracinėje byloje A.K. v. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Nr. A⁸⁵⁸-627/2011.
95. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2011 m. liepos 14 d. nutartis administracinėje byloje AB „ORLEN Lietuva“ v. Lietuvos valstybė atstovaujama Konkurencijos tarybos, Nr. A⁵⁰²-3034/2011.
96. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos v. S. P., Nr. A⁴⁹²-3379/2011.
97. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2012 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje UAB „PHILIP MORRIS BALTIC“ v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. A⁸²²-2263/2012. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2014

- m. balandžio 25 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Sėkmadienis“ v. Valstybinė vartotojų teisių ir apsaugos tarnyba, Nr. A⁶⁶²-1027/2014.*
98. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2014 m. kovo 28 d. *sprendimas administracinėje byloje B. S. v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Nr. A⁸⁵⁸-109/2014.*
99. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 21 d. *nutartis administracinėje byloje A.P. v. Lietuvos valstybė atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Nr. A-9-143/2016.*
100. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2016 m. balandžio 12 d. *nutartis administracinėje byloje AB „Palangos butų ūkis“ v. Palangos miesto savivaldybė, Nr. A-558-556/2016.*
101. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 21 d. *nutartis administracinėje byloje I. K. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Nr. e A-137-146/2017.*

KITI ŠALTINIAI:

102. BERKMANAS, T. On the academic understanding of legal interpretation in Lithuania. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: www.lituanus.org/2004/04_1_2Berkmanas.htm.
103. LATVELĖ, R. Teisėjas kaip įstatymų leidėjo partneris arba keli teoriniai požiūriai į teisėjo vaidmenį. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: http://www.parlamentostudijos.lt/Nr10/10_teise_2.htm.
104. PRAKKEN, H. AI & Law, Logic and Argument Schemes. 2005 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cs.uu.nl/groups/IS/archive/henry/argspiss05.pdf>.
105. ŠIMAŠIUS, R. Teisės aiškinimas ir jo privalomumas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Teis%C4%97s-ai%C5%A1kinimas-ir-jo-privalomumas-2004.pdf>.
106. АЛЕКСАНДРОВА, Л. Н. Толкование юридических норм и его влияние на судебную практику [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://cyberleninka.ru/article/n/tolkovanie-yuridicheskikh-norm-i-ego-vliyanie-na-sudebnuyu-praktiku>.

107. АЛЕКСЕЕВ, С. Теория государства и права [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 16 d.]. Prieiga per internetą: http://www.e-reading.club/chapter.php/1566/164/Alekseev_Teoriya_gosudarstva_i_prava.html.
108. КУЛИКОВ, Е. А. Мера толкования права: вопросы теории. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: http://e-notabene.ru/lr/article_16450.html.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe „Teisės aiškinimas bendrųjų teisės principų metodu“ analizuojamas bendrųjų teisės principų metodo taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje.

Pirmiausia darbe analizuojamos doktrininės pozicijos teisės aiškinimo sampratos klausimu, operatyviojo teisės aiškinimo ypatumų aspektu, taip pat apžvelgiamos svarbios doktrininės pastabos teisės aiškinimo metodologijos klausimu. Pereinant prie bendrųjų teisės principų metodo pateikiamas doktrininė nuomonių lyginimas principų vaidmens teisės aiškinimo procese klausimu, atskleidžiamos doktrininės pozicijos apie teisės principų teikiamas galimybes bei riziką teisės aiškinimo procese. Taip pat apžvelgiami esminiai bendrųjų teisės principų rūšies ypatumai.

Pagrindinis dėmesys šiame magistro darbe skiriamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikai tokia apimtimi, kiek joje pozityvioji teisė aiškinama fundamentaliaja bendrųjų teisės principų triada – teisingumo, protingumo, sąžiningumo principais. Teisminės praktikos pagrindu konstatuota, jog teisės aiškinimas šiuo metodu leidžia teismui nukrypti nuo formalių pozityviosios teisės nuostatų bei priimti teisingiausią, koreliuojantį su visuomeninėmis vertybėmis sprendimą. Taip pat nustatyta, kad bendrųjų teisės principų pagalba yra praplečiamos arba susiaurinamos pozityviosios teisės nuostatos. Atlikus teisminės praktikos sisteminimą darbe nustatyta, jog vis dėl to teismai aiškindami teisę nedažnu atveju remiasi vien bendrųjų teisės principų metodu atskleisdami teisės prasmę (todėl darbe pateikiama ne vien aktualiausia teismų praktika). Teigtina, jog teismai neabsoliutina bendrųjų teisės principų metodo ir taiko jį pagrįstai derindami su kitais teisės aiškinimo metodais.

SUMMARY

In this master's thesis „Legal interpretation by general principles of law“ the main focus point was to analyze how the Supreme Court of the Republic of Lithuania and the Supreme Administrative Court of Lithuania applies general principles of law while interpreting the statements of positive law.

The first task was the identification of positions found in legal doctrine regarding what is considered as a legal interpretation, operational interpretation of law as well as whole methodology of legal interpretation. Moving on to the main topic of general legal principles were stated different points of view on the location of legal principles in the legal system as well as the role, opportunities and risks of using legal principles in the interpretational judicial practice. Also there were defined the main features of this kind of general legal principles.

The main focus was imposed on three most common general legal principles – good faith, justice, reasonableness. On the basis of judicial practice was identified that general principles of law allow to depart from the provisions of formal positive law and adopt decision which flexes and corresponds with the moral values of the society. It was also established that in order to extend or constrict positive legal rules the general principles of law are used. After systematizing the judicial case practice it is evident that courts rely on the method of the general principles of law in order to interpret provisions of law. It is stated that courts do not give prominence to the method of the general principles of law. Therefore the courts apply this method correctly (properly), and combine it with other methods of interpretation of law.